

Întâmplare și sistem

Ne-am ocupat în editorialele noastre de chestiuni de interes general. Așa este problema edițiilor din clasici, cea a premiilor literare sau cea a bibliografiei generale a literaturii române.

Punctul nostru de vedere izvorăște din necesități ce nu pot fi ocolite. A face observații critice la adresa editurilor, a uniunilor de creație, a institutelor de cercetare nu este cel mai greu lucru. Prin observațiile noastre n-am urmărit a mai adăuga câteva propoziții noi la o grămadă mai veche, ci de a sublinia caracterul de necesitate al unor întreprinderi.

În domeniul editorial o sistematică și nelacunară editare a scriitorilor români este o chestiune ce nu suferă amânări. Ne aflăm într-un moment când este nevoie a se face ordine aici și din punct de vedere editorial. Operele autorilor români de vază au apărut la diverse edituri, mai mult sau mai puțin stabile, cu metode de lucru mai mult sau mai puțin științifice, cu mijloace tipografice diferite. O coordonare a inițiativelor este deci necesară. Editura **Minerva** a încercat tipărirea „operelor complete” ale scriitorilor români. O inițiativă similară a avut și editura **Socec**. A încercat-o mai aproape de noi și editura craioveană **Scrisul românesc** de la care deținem ediții elegante și pînă în prezent din cele mai bune ediții sub raport științific. Nu puteau uita nici editura **Fundațiilor regale** condusă de acad. Al. Rosetti. De lipsa tradiției în alcătuirea unor serii a clasicii literaturii române nu ducem lipsă. Faza tatonărilor s-a sfârșit de mult. E vorba însă de a acționa competent și sistematic.

Problema e aceeași și în cazul bibliografiilor privind literatura română. Bibliografiile sînt un instrument de lucru de neocolit. Bibliografiile cit mai complete și cit mai diverse înseamnă, nici mai mult nici mai puțin, un câștig de timp incomensurabil. E vorba de a sistematiza toate încercările de pînă acum, de a reedita vechile bibliografii absolute indispensabile, de a crea în sfîrșit o colecție a bibliografiei culturii și literaturii române. O încercare de a înmănușia sub emblema unei coperi și a unui format unic toate tentativele cunoscute în funcție de urgența folosinței lor nu poate decît întruni adeziunea tuturor intelectualilor.

O bibliografie generală a literaturii române este, așa cum am mai spus, chestiunea de prin ordin. Insistența în jurul înfăptuirii ei nu este gratuită. Orice elementar sondaj în rîndul specialiștilor de istorie literară românească ar scoate în evidență necesitatea urgenței ei. Vor fi existînd și din aceia care biziindu-se pe memoria și cunoștințele lor disprețuiesc asfel de întocmiri. Este însă un dispreț față de economia de timp și față de civilizație.

Toate instituturile noastre de cercetare acționează programatic în vederea apropierii cit mai rapide a unui fel care, în condițiile muncii dispersate și întimplătoare, ar fi fost mai greu de atins. Caracterul colectiv pe care-l poate căpăta munca de cercetare și elaborare în aceste instituturi este garanția șansei de succes. Ele au fost întemeiate tocmai ca replică la munca întimplătoare, adesea haotică, neordonată, de care fiecare domeniu n-a fost, și din păcate încă nu este, străin.

Ele au fost întemeiate ca citadele împotriva inițiativelor întimplătoare, ca sedii ale activității organizate și bine concepute. Nu este suficient să aruncăm anateme asupra spațiului care începe de la 1944 înapoi, dacă de la 1944 încolo nu înlăturăm coeficientul de întimplare în cercetarea sistematică. Și apoi este de văzut dacă toată această muncă mai veche a stat sub semnul hazardului. O valorificare înțeleaptă, o continuare chiar a vechilor tentative nu este compromițătoare. Este o obligație de continuitate culturală.

Iată de ce considerăm că este nefiresc ca editarea astăzi a scriitorilor români să repete nesiguranțe mai vechi, din faza de început a editurilor noastre și, sub raportul viziunii de ansamblu, să nu depășească întotdeauna nivelul acestora. S-au început în ultimii ani câteva serii ale colecției **Scriitori români**, fiecare în alt format și cu altă concepție de lucru, dar în care a primit întotdeauna ediția de **Opere alese**. Ediția de **Opere complete** este aminată sau întreruptă cel mai adesea. Într-un sistem în care nu întimplarea are rolul hotărîtor, ci dimpotrivă elaborarea competentă și sistematică, situația nu este la locul ei. Alt timp cit există organe special constituite pentru bunul mers al lucrurilor, lucrul la întimplare nu este scuzabil.

Inexistența unei bibliografii generale a literaturii românești atunci cînd există o pleiadă de cercetători solarizați în mod special pentru crearea unor instrumente de lucru în acest domeniu, inexistența lui spuneam este iarăși inexplicabilă. Despuieră și fișiera colecțiilor, alăturarea datelor bibliografice noi la cele deja consemnate în vederea acestei bibliografii generale a literaturii române ar fi fost o acțiune neîntimplătoare de ale cărei utile rezultate toată lumea s-ar fi arătat convinsă. Ar fi fost o acțiune neîntimplătoare, sistematică, cu un final practic. Instituția constituită s-o realizeze există. Chiar dacă bibliotecile au datoria să întocmească bibliografiile ale fondului pe care-l dețin, un Institut de cercetare este dator să-și creeze instrumentul său de lucru și să-l perfecționeze. El însă preferă a lucra altceva, ceea ce e totuna cu a acționa în afara necesității.

Nu se face încă deosebirea între cercetarea sistematică cu rezultate științifice, și de utilitatea indiscutabilă și cercetarea la dorință și voința unui cercetător sau altuia. De aici și unele nejustificate încercări de justificare.

LUCEAFĂRUL

PAUL ERDOS — „ÎNCHINARE PRIMĂVERII”

Insemnări de atelier

Mîhnire

În această primăvară care nu mai vine trăiesc un fel de gilceavă cu mine însumi pentru o carte care nu se vrea așternută pe hîrtie — cartea, eu o știu, o citesc, înserez și mă scol cu ea în gînd... și totuși! — o gilceavă stropită cu minie și cu spaime. Vreau, încerc să scot din timpul adînc și neutru umbre căzute într-un somn hipnotic. Dincolo de mine, dincolo de fiecare om e un spațiu populat de negură și de lumi numai bănuite. Căutăm o punte spre într-acolo. Cine-a găsit drumul, n-are putere să spună. Chinul rămîne în spatele ecranului. Gura învingătorului închide surisuri amare — cine știe, pe acel drum, care este adesea al pierzaniei, de cite ori i-a fost aruncat în față buretele îmbibat cu venin și oțet?!

Cuvîntul alunecat, cuvîntul mincinos se înghesuie și el la capul podului. Și, uneori, trece mai departe. Doamne, ce de gunoi pe cale!

Disper pentru lumea pe care mă chinui s-o aduc din negură. Cel ce are, la modul arzînd, conștiința de sine, mă va înțelege. Dar e oare mai bună, mai dreaptă, mai sfîntă lumina ridicîndu-se din toate cărțile? Ce să răspunzi? Poate că adevărul se leagă pe o cracă de dincolo de lună unde nici ideea de zbor nu ajunge.. Hai să ne jucăm puțin. Doar o facem de-atîtea ori. Și o facem mai prost decît copiii. Mult mai drăcește. Uneori, de-a dreptul ca niște criminali.

Uite, vreau să întind jocul. (Ah, și doar am învățat cu mîntea, cu ochii și cu stomacul că nu e bine să întinzi coarda!). Ce-ar fi, zic, întinzînd jocul ăsta cit se poate, ca lumea cărților să devină pentru o zi, numai pentru o zi, o lume aievea? Carne, oase, sînge, nervi și legi — mai ales legi! — și morală — mai ales morală! —, morman de ruine și principii, născute strîmb sau născute moarte, toate, prin absurd sau prin miracol, vii pentru o zi.

Puțini, foarte puțini autori de la noi s-ar mișca firesc prin tînutul însuflețit al închipuirii lor. Cei mai mulți și-ar sparge frunțile, și-ar zdrobi soldurile și și-ar frînge coastele printre turme de monștri. Ce colcăială și ce bale. Te-apucă sila. Hai să-ncheiem, jocul e aberant, nu? Și-aud niște săbii, unele de soc, altele de tablă chioară, toate puse sincer în slujba mătușelor și unchilor flămînzi de glorie, avizi de slujbe și de cercuri închise...

Împrăștiindu-se cu durere și cu frica de a nu fi înțeles exact, scriitorul autentic rupe din cartea sa, uneori chiar mai mult decît trebuie. În fiecare om demn, nedreptatea, sub orice înfățișare ar ieși la atac, roade și macină; în scriitor, nedreptatea naște împotrivire și, palidă, floarea singelui său scoate ghimpi.

Dar poate o carte să schimbe ceva în lume? O singură carte niciodată. Și nici o sută. Tocmai de aceea se și nasc mereu scriitori, de citeva mii de ani. Și de aceea și pier. În cartușierele lor, cînd intră în luptă, duc polen: să fecundeze iubirea peste grădinile lumii. Citeodată sînt rai... citeodată... atunci cînd unul care-a fost cu ei la masă și cînta — eu l-am iubit! — ajunge să-și devoreze omenia și mușcă inima celor din stînga și din dreapta care-aruncă lemn de laur în focul veșnic viu din vatra acestui neam. Atunci îi ajunge scriba cumplită.

Și se închid în ei.

Prizonieri în inimile lor mari și bune.

Fănuș NEAGU

ÎN ACEST NUMĂR

Balade de Tudor George

Heinrich von Kleist

prezentat de Edgar Papu

CRONICA LITERARA

șerban cioculescu

VIAȚA LUI I. L. CARAGIALE

Viața lui I. L. Caragiale de Șerban Cioculescu este încă o dovadă că formula vieților călărescilor nu este unica îndreptățită. Deosebirea dintre cea numită mai sus și Viața lui Eminescu de G. Călinescu, de pildă, sînt de ordinul evidențelor.

Cea semnată de Șerban Cioculescu reprezintă tipul pozitiv de lucrare care refuză ipotezele atunci cînd acestea nu sînt cercetate de înaintarea cercetării. Cea călăresciană este rodul unei viziuni romantice în sensul necompromis al cuvîntului.

Amîndouă se nasc însă din nevoia de a înlăuntra falsificările la care au fost supuse, sub pana diversilor biografi sau comentatori, existențele celor doi scriitori. Amîndouă se nasc prin refuzul anecdotic. Cioculescu nu refuză numai anecdoticul, ci și legenda. Călinescu nu disprețuia legenda: biografiile sale înalță deabia de acolo unde legende încep să-și arate consistența.

Amîndouă au anulat prin simpla lor apariție hibridele cercetări anterioare, devenind pietre de hotăr în materie și reper inevitabile pentru biografiile scriitoricești. Același rol antiseptic continuă să-l aibă față de o vegetație nouă la reeditarea lor.

Avantajele editoriale biografiile călărescilor au făcut o mai accentuată carieră. Reapărut la 28 de ani după prima ediție, Viața lui I. L. Caragiale își păstrează neștirbit calitățile. Putem spune, chiar, că ele au fost potențate de timp. Prezența ei în contextul literar actual este cu atât mai binevenită, cu cît bibliografiile călărescilor au început să devină fetișuri care gîzează atitudinile exclusive. Viața lui I. L. Caragiale de Șerban Cioculescu este o probă că se poate clădi durabil și în alt fel decît în acela propus de G. Călinescu.

Intreprinderile călărescilor au o seducție aparte și rolul lor în schimbarea mentalității a fost inestimabil. Ele nu le pot însă înălțura pe cele de altă factură. În fond ceea ce repudia G. Călinescu era gestul parazit în cercetarea istoriografică, inerția, lipsa spiritului constructiv și a rigurii. El aducea în serviciul atitudinii active, neinterne, constructive și riguroase caractele talentului său.

Vocația constructivă poate fi satisfăcută însă și fără a-l urma întocmai.

Spiritul sintetic călărescian a fost ținut în loc de absența cercetării mărunte, fără a se putea desfășura în voie, și desigur susținerea sa principală era aceea după care o biografie nu are nevoie de toate documentele pentru a trece la înfăptuirea ei și la portretul dedus, sintetic semne că intuițiile sale vor fi, nu infirmate, dar corectate de cercetările ulterioare, cercetări stimulate de altfel de chiar spiritul călărescian.

Din această cauză G. Călinescu n-a reușit

la acea dată o biografie narativă Eminescu sau Creangă. Studiul cercetărilor nu îngăduia. Lipsa cercetării în spirit pozitiv și bine orientat l-a împiedicat să ajungă aici. De acest obstacol s-a lovit și Șerban Cioculescu în tentativa sa. Viața lui I. L. Caragiale datorită domniei sale e concepută deși în suită cronologică, pe secțiuni verticale. Excavația se face cu plăcere și acritie pe capitole precise delimitate: gazetarul, revizorul, directorul de teatru, omul politic, etc. Exasperat de hașul documentar, Călinescu nu aștepta mai niciodată defrisarea lui sistematică, preferîndu-i privirea din avion. Metodă ce nu exclude surpriza viitoare: sub vegetație se poate de multe ori ascunde un edificiu, părăsit, ce va fi descoperit mai târziu. Pentru a nu se supune surprizelor, Șerban Cioculescu procedează sistematic. El practică lungi coridoare de sonaj, eliminînd îndoiele.

Lipsă de spirit constructiv? Eroare! Orice cercetare fără un țel final ar duce doar la simpla aglomerare de material documentar. În orice început de ordonare și de sistematizare se află și în început de creație. Și cum în această carte ordinea și sistematizarea ating un grad înalt, coeficientul de creație este și el implicit.

Șerban Cioculescu nu vine indiferent spre tema aleasă. El comunică cu subiectul său și la o analiză atentă se va vedea că cei doi autori preferați ai domniei sale, Caragiale și Argezi, îi sînt afini, după cum el loru-și își sint afini. Scriitorul prezintă o atracție declarată pentru critic, deși masca acestuia este a distanței profesionale. Cioculescu l-ar fi selectat pe Caragiale numai pentru că acesta ispitește, dintre toți scriitorii, cel mai mult prin particularitatea biografică. Acoverirea preferinței este de fapt o dezvăluire a ei.

Șerban Cioculescu nu abordează cercetarea în absența unei imagini a lui Caragiale. Deci a unei sinteze. Fără a o afișa introductiv ea prezidează încă de la început acțiunile criticului. Se simte că sintem conduși riguros spre un punct final. Capitolele ce s-ar fi convenit pus la început ca premiză a cercetării, acolo fiindu-i loc, este așezat la sfîrșit. Nevinovată cochetărie a cercetătorului! Intuiția inițială nu-l lipsește și aceasta este ceea ce vrem să întărim. Cartea nu urmărește decît să legitimeze acest proces. O face însă cu o grijă pentru document și exactitate fără rival la noi. Elementarele plăceri ale cercetării nu-i sînt proprii lui Șerban Cioculescu. El nu se încîntă doar de prezența documentului ci de scrutarea lui, de verificarea lui în vederea unui scop. Documentele nu-i sînt străine, deci nu le evită și le utilizează pe toate. Intre ele însă Șerban Cioculescu pa-

tronează cu masca bonomiei sub care se ascunde o mică cruzime ce naște întotdeauna din inteligențele demistificatoare — trăsătură ce-l apropie de personajul de care se ocupă —, maliția împingîndu-l mai întotdeauna spre un fel de sadism al cercetării. Deși evident partizanul personajului său, indulgența față de Caragiale e minimă. Nu și inexistență! Dar o indulgență severă, purificantă! Șerban Cioculescu nu evită a pune documentele compromițătoare pe masă chiar dacă nu face întotdeauna imputări personajului său. Este pînă acum cea mai lucidă și mai critică monografie ce s-a dat asupra unui scriitor român. Dețășarea și imparțialitatea criticului sînt cele ale unui partizan superior care întuiește esența omului și nu aparența de cafeana fără a o ignora și pe aceasta din urmă.

Scepticismul criticului care nu voieste să clădească pînă la capăt așa cum a încercat G. Călinescu, trebuie înțeles. Cenzura critică este foarte puternică la Șerban Cioculescu și are un rol inhibitor. „Caragiale își va găsi scriitorul de mare talent care să-i învie chipul” spune domnia-sa în prefață. Nu puțin de a învia acest chip i-a lipsit lui Cioculescu și încrederea în soliditatea unei construcții care depășește faptul pozitiv.

În acest punct se limpezesc deosebirea de G. Călinescu. Acesta construiește mai ales temple în care așază noua statuie a zeului. Edifica solid pilastri indispensabili, cel mai adesea interesîndu-l încheierea construcției în partea ei de sus. La Șerban Cioculescu construcția este compactă începînd de la bază iar încheierea ei este lăsată în aparență, pe seama altcuiva. Biografiile călărescilor se oferă ca puncte terminale, ele par a închide drumul cercetării, interzicîndu-o aproape, instituînd un cult. Cea a lui Șerban Cioculescu se declară o construcție deschisă, invitînd pe continuatori. Paradoxul său nu lipsește; practic cea inhibitorie prin acritia ei manifestă este Viața lui I. L. Caragiale! Pe cînd, în ciuda interdicției conținută în litera ei, biografia călăresciană îndeamnă la întreprinderi asemănătoare! Stratulura de aparență vor fi însă întotdeauna depășite și cei ce le vor depăși vor găsi în ei implicit și calitatea de continuatori. Indiferent de ce vor autorii lor să lase să se înțeleagă, cărțile lor sînt momente hotărîtoare într-un traseu ce urcă mereu.

Cea călăresciană invită la admirație. Cealaltă te cheamă s-o verifici: se poate lăsa examinată, ciocănită, scrijălată. Are conștiința solidarității ei.

M. UNGHEANU

Ulcior de nuntă din Curtea de Argeș

ATHANOR sau ALCHEMIA IREALULUI

Alegîndu-și cuvîntul Athanor ca titlu al culegerii sale de versuri — selecție dintr-o activitate poetică ce depășește trei decenii — Gellu Naum ne-a oferit nu numai simbolul îndeluncării sale, ci și cheia menită să ne permită intrarea în universul său liric. Căci, așa cum se întîmplă cu o seamă de poeți moderni, autorul poemului „Heracit” scrie o poezie pe care critica literară — acurpîndu-i în prealabil datele esențiale, insinuîndu-se insidios în miezul ei — trebuie s-o primăvească din lăuntru, raportîndu-o necentenit la propria ei intenție. Athanor este numele misteriosului „cuptor al alchimistilor”, „cuptorul filozofic”, care se compune din două recipiente: cel de jos e bărbătesc, cel superior e femeiesc. El se mai numește Aludel și este o matrice în formă de ou, simbolizînd deopotrivă căminul, Sfîntul Graal și unîngurul. În el se petrece Marea Opere — „pietrecerile filozofale” care, încîlzită pînă la incandescență, favorizează transmutarea metalelor în aur. Dar, în simbolistica alchimistă pe care ne-o sugerează Gellu Naum, rostul poetului nu ține atît de această acțiune practică a obținerii artificiale a „aurului poetic” (Christopeia verbalis), cît aceea — intelectuală — a obținerii unei imagini edificatoare a universului, a unei cunoașteri inițiatice de tip gnostic, care să-i asigure „căile majore ale libertății spiritului”. Pentru aceasta, poetul nu se va sfîși să procedeze ca alchimistii, operînd în cinci stadii: dizolvînd, purificînd, sublimînd, divizînd și recompunînd realul. Rezultatul obținut va fi o suprarealitate de ordin verbal, sferă specifică poeziei, replică strict personală — pe și în sensul acesteia, mai revelatoare pentru subiect, decît pentru obiect — la realitatea din jur, pe care n-o copiază, ci căreia-i răspunde; ceea ce, în ultimă analiză, corespunde visului unui Nerval (supranaturalismul), Baudelaire (irealitatea), operă a fanatiei poetice și Lautreamont.

La Gellu Naum recomponerea realului într-un univers poetic aparte s-a realizat de-a lungul timpului. Ea începe prin 1938 (ciclurile „Vasco de Gama” și „Oglinda oarbă”) și se prezintă ca un fel de exercițiu al cărui ambiguitate reală sau chiar asociativă bizare ale artistului autentic.

SIMETRIILE. A doua parte a volumului, ne dezvăluie un poet plin de sauitate în transcrierea unui culor sentiment al cărui a se jertfesc piesele acestei secțiuni: iubirea. Poetul se mișcă foarte liber între canoanele severe ale „simetriilor”, încît mereu nebuloasa himeră a dragostei ni se revêlă pregnant și reală estetică: „Iar omice subtilă, iar drumuri nebuloase / Adună pașii mei cu pașii tăi de-ouy. / Pe plaja răvășită, cînd raze cad pe zăis, / Tăcerile ne-astern, viu, jarul peste coup-plac / Plăcerea tacă-nchisă! / O-impărății prin cuvînt! / În tîhnă să se-ncaie / Calm anotimp cu scrum și fructe așteptînd. / Tăcerea vîrstei plînge frumusețea ascunsă, / Pierdute-n urma noastră. / Sau moarte-n amintire / Ca roasa ciorofilă din gâlbejite frunze. / Tăcerea ta nădeamnă mai mult ca vorba goală! / Cînd timpul tace-n cloot, visarea prime-grat / Mi-estî toată prevestire. / Cu părul lung, de ceat, / Tăcerea te răsfîrîng pe caluri, ireală! (Sonata tăcerii).

Sî sperîm că acesta este adevăratul Al. Jebeleanu și nu cel din falsele „divagații”.

N. CORVIN

al iubirii?); bătrîni „cu un ou la ureche” ascultă „tăcerea intactă a gîlbenușului” (obsesie a incensului); misterul nopții se conșugă cu zgomotul gospodăresc (noaptea cocșii aveau creste de țipăt / răsunarea lumii îmi aburea geamul / eu îl ștergeam cu un prosop curat / du-te careva de vezi cîlele asta) etc. (p. 80). În această perioadă (poemul „Heracit”, din care am citat ultimele versuri și scris în 1958) Naum manifestă și ceea ce avea să rămîndă trăsătură sa esențială; tentația de a realiza o alchimie a irealului, de a recomponere realitatea într-o ordine superioară. Într-o asemenea întreprindere, subiectul se dedublează, devenind sieși obiect, adjectivale și substantivale se supun unor stranii imperechieri (jocul între imagini și metafore) e unul din secretele lui Gellu Naum, care-l singularizează printre suprarealiști, neologismul cade exact alături de cuvîntul neoz de unde — impresia de eric laicizată vastă) etc. Într-un citat semnificativ: Stăteam la spatele meu și visam să mă bucur ca piciorul meu / căutam cuvinte hexagonale / la limita de sîrmă a liniei / căutam culori lungi. / ... / apoi... / treceam prin fața mea și-mi ștergeam sudoarea de pe frunte (p. 79).

Acest ireal, reconstituit — am zice — cu admirabilă știință a vagului, a sugestiei, nu-și are rostul în sine; el e doar emblemă pentru acele nenumerate stări sufletești ale poetului, care — pînă la urmă — configurează în săși datele condiției umane. Iată, parcurînd de-a-noaoșele volumul, câteva din aceste situații existențiale: în „Triunghiul domestic”, existența umană — pe care un poet beat ca Andreus o vedea desfășurîndu-se euforic și paroxistic în măruntaiele „unii zăis” — se consumă în întesimele unui biet animal (Citeva cuvinte mototolite în ochiul drept / o lacrimă în gură un sunet pe umăr // Firește e o simplă călătorie / de la bine la rău de la rece la cald / în barca asta plină de cuie // Poate că totul se petrece într-o vacă (p. 72) / În „Obiectul șarpelui” vocal ne dă o falsă — dar personală — definiție a esteticii: frumusețea pleoapă aramie; o clară poetică și implicată în „Mama lucrurilor”: ea ne indică răsturnarea totală a raporturilor constituite de uz între lucruri: Trebuie să tai plînea cu plămîni / trebuie să sparg lemnele cu limba / trebuie să car apă cu urechile // (p. 63); vîntul care suflă prin această existență se numește spaimă: Atunci ea mi-a spus / vino la subțioara mea și culcă-te / deschide fereastra și culcă-te / m-am dus la subțioara și culcă-te / m-am culcat / am deschis fereastra și m-am culcat / dar spaima a venit odată cu mine / și s-a culcat alături de mine / dar s-a culcat din casa aceea / dar s-a culcat alături de mine) (pag. 52). De o bogată și profundă sugestie e poezia „La urma urmei”, „din care cităm începutul: La urma urmei îmi amintesc perfect ziua / cînd cele șapte mame ale mele m-au născut // (Unica primordiale aceea care / cunoscu bucuriile zămislirii / nu mai știa nici să scrie nici să citească / brațele ei octogonale mă legănau / și pentru că pe umeri i se culbărise / pisica cu patru ochi a morții / eu mă sileam să flu binete (p. 15).

Apoi, treptat, voluptatea disolvă ceea ce pasul îi favorizează unei simplificare și purificări a expresiei; teribilismul — atît cît era — devine hierarhic al gesturilor mărunte, dar puse să înțeze cu semnificații majore: iubita „coase laolaltă” cele două jumătăți ale bărbatului (amin-tire diformată a mitului platonice

prezentate în maniera enigmatice, atît de îndrăgită de supra-realiști, ci sînt surprinse în tacite lor contradicții, puse față-n față într-o adesea lipsită de uramă, narcă fiecare din ele și-afăruncă umbra și reflexul luminii asupra celorlalte. O parte din aceste ființe — mai ales cele care au un rol activ în situația poetică dată — nu sînt numite, iar această predilecție pentru anonim asigură un spor de mister versurilor, lăsuîndu-le într-o indeterminate pînă de riscuri: ea dormea în cutia ei de carton (p. 43), sau: îi spuneam sora soarelui și o iubeam (p. 41), sau: el mă aștepta lîngă o rădăcină (p. 37) etc. Setea de concret, fuga după obiect e atît de accentuată încît adjectivului i se preferă substantivul care-l întruchiează esența (o iubeam / cu o iubire care nu era rotundă ci roată, iar acțiunii — organul care o execută (Era vremea ochului / lîngă un pod lîngă o cale ferată). Nu e de mirare că, în această atît de densă materie a realului, regururile interfează: calul crește în grădina poetului, barza nocturnă îl cheamă să doarmă în oul ei, nisipurile manifestă o ocrotire fertilă, copacii se culcă în iarbă, dăliile sînt oglinzi de aramă; ființa, în general, pare un compromis între organic și anorganic, o compoziție de calcar și iarbă: Pe dinăuntru eram calcar pe dinafară iarbă / Ftuiu făcea vîntul Mă clătina (p. 18) sau o construcție de fier: Avea fruntea de fier și obraji de fier / cînd respiram lîngă ea suna / ca un clopot de fier suna (p. 19). Suprema realizare lirică, pe lîngă aceasta, ni se pare atît de lăptidara poezie „Culegător” în care cel ce recoltează e asimilat fructului pe care-l culege: Toamna culege fructele unu cîte unu / apoi se urcă liniștit în pom și se culcă acolo / așteptînd să se usuce / și să cadă o dată cu fructele moarte (pag. 24).

Pînă la urmă acest lirism se dovedește a fi atît de mult o structură poetică încît analiza unei singure poezii e revelatoare pentru întreaga operă. Un fel de schemă, ale cărei elemente de bază sînt permutable, prezidează la încheierea situațiilor existentiale de care am vorbit mai sus:

notiția prozatică alternează cu versul tipic suprarealist, de mare forță sugestivă, uneori de-a dreptul șocant; apoi datele concrete ale situației sînt amănunțite, re-luate, gradate, pînă la versul din urmă care beneficiază, aici, de o foarte exactă și rafinată știință a finalului; rareori am întîlnit un poet care să posedo o asemenea capacitate de a da ultimului vers un halo atotcuprînzător, o zare de multiple implicații poetice, reverberînd ca luminile într-o apă mișcată. Observația ni se pare deosebit de prețioasă pentru definierea acestui poet care, în general, a fost etichetat drept un suprarealist ortodox, încă prizonier al „dicteului automat”. Ori, ceea ce împresionează la Gellu Naum e tocmai poziția aparte, artă poetică personală în care l-a dus credul său spiritual: pînă în ceea ce se voia a fi o rețetă universală de poezie doar invitînd la deplina libertate a spiritului, Gellu Naum își culege elementele de bază ale lumii sale nu neapărat din stratulura subconștientului; el nu este un „notar de metafore” care șfîșne gata făcute din zonele obscure ale ființei sale. Din contra: prodigioasă fantezie prelucrează continuu, la el, datele realității interioare și exterioare, realizînd ceea ce numeam alchimia unui ireal menit să-și păstreze în verb — și nu mai în verb — coerența adîncă, revelatoare, a unei condiții ce ne supune pe toți. În sensul acesta, poetul „Athanorului” ni se pare că se află, față de „doctrina supra-realistă”, în poziția unui René Char: fidel libertății asociative (și, deci, creatoare) a unui flux launtric „prand”, dar, în același timp, stăpîn lucid al unei tehnici poetice care vine să filtreze, să ordoneze materialul incandescent al intuițiilor, recompunînd un univers liric coerent. Nici o beție de imagini, nici o tentație a poematizării metaforizante excesive; poeziile sînt simple, uneori chiar precise, iar profunzimea lor — adesea insesizabilă la prima lectură — provine din distanța — pe care poetul o „umple” mereu dintre două cuvinte alese cu grijă sau întîlnite într-un moment de grație, ca două date esențiale ale existenței: Tată al somnului văr al săgeții frate al echilibrului / aleargă prin ploaie // Vesela simetrie a începutului / urmărește pe asalt / o linie dreaptă / la capătul căreia așteaptă oboșeala („Aventura cercului”).

Există în „Athanor” o poezie pe care, personal, am propus-o ca motto pentru întregul volum — „Filtru”: Inițial eram destui / dar cite unu vedea printre trestii // Trestile se balansau ușor / se balansau de la mijloc în sus / loveau poduța ca niște pietre mici / de jur împrejur lumina suna / lîngă un perete era frig / un scaun se așezase picior peste picior // Inițial eram destui / dar cite unu vedea printre trestii. De fapt, poetul e personajul insolit care „vede printre trestii”; dimcolo de ecranul material al lucrurilor, el zărește o altă alcătuire, fluență și miraculosă, scîpînd de sub imperiul legilor fizice, o urzeală aparte în care „sunetul calcărilor nu asurzeste”, iar „pietrecerile gîfite obsesive”, în care sora mare „ne acoperă cu o umbrelă / și în această prosopă întîmîntă / prîntii noștri rîncep să facă dragoste”, în care ce e va „care se născu cu degetul pe buze / cu degetul lipit iremediabil pe buze”, „ne face semn” să tăcem, în care citeodată apare „pe cer o găină mare”, etc., etc.

Stefan Aug. DOINAȘ

breviar

GEO ȘERBAN

„Exegeze”

Deopotrivă a unui istoric dar și a unui critic literar „Exegeze” este o carte ponderată, calmă, fără excese analitice și pînă în ultimul moment mai ales pe interpretare, eruditi fiind doar un instrument.

Lui Alecu Russo (Posteritatea lui Alecu Russo) i se fixează cu finețe natura solitară, ascetică, delicată deși nu lipsită de fermitate. Opera este folosită ca document al biografiei spirituale, urmărindu-se preponderența vitalității, a societății la Russo cu o sensibilitate la mister și la stările extatice care-l singularizează printre pașoptiști.

Studiul Tinărul Odobescu este un exemplu al felului cum poate spune ceva despre scriitor descifrarea inteligentă și competentă a itinerarilor în cultură. Prin urmărirea lecturilor lui Odobescu, Geo Șerban merge la conturarea portretului moral, pînă la cea mai esențială afinitate dintre un sens esențial al unei culturi (clasic sau romantic sau baroc sau manierist) și individual care și-o asimilează. Este metoda pe care Călinescu o aplicase ca strălucire la Eminescu.

Studiile Tudor Vianu sau idealul perfecțiunii și Etica și estetica muncii la Tudor Argezi mărturisesc printr-o anumită circulație subterană a simpatiei, ralierea criticului la idealul activist, constructiv al lui „homo faber”. Ni s-a părut puțin simplificatoare dorința de a estompa fundamentalul metafizic al activismului, prezent atît la Argezi cît

și la Vianu, implicat în etica lor.

Demn de subliniat este faptul că oprindu-se asupra unor personalități de prim rang ale culturii române, criticul caută permanent structurile ei tipologice, știindu-și de pildă pe Tudor Vianu pe o poziție intermediară între heraklitișmul călărescian („și acesta cu neînțeleptele elemente eleate” cum spune criticul) și eleatistul blagian. G. Călinescu sau plăcerea analizei încearcă și izbuteste să fixeze câteva puncte stabile ale metodei critice călărescilor. Se constată că faptul cel mai propriu este faptul de descifrare a unității unei opere, uneori fie și a unei singure poezii, sublimîndu-se natura intelectuală și capacitatea de expresie a percepției, dar și pătrunderea simpatetică, emoțională în articulațiile ei.

Modalitatea critică a lui Geo Șerban este a unui conceptual, iubitor de idei clare și distincte, evitînd obscuritățile intuițiilor nerationalizate sau pur și simplu neluîndu-le în seamă.

RODICA IULIAN „Elegiile de pe pod”

Ochiul de o răcală profană pe care o dau inteligența analitică și experiența repetării monotone a lucrurilor, nu atît o experiență a spiritului însuși, raportat la sine, cît una cotidiană, empirică, acest ochi rece, distant și în același timp familiar cu ceea ce vede,

taie zborul inocent al himerelor, al mitului de unde se înalță poezia, lăsînd în urmă gustul amar al înfrîngerii unei lumi vii pe un sol de cretă secetosă. Confuzia pe care o riscă în general poetul între tonul intim (venind din revelație) și tonul familiar (venind din experiență) al raportului său cu lumea determină în cea mai mare măsură absența emoției că te afli în apropierea unui miracol ireductibil, deși, uneori, cînd această substituție de ton se face programatic banalitatea și pustiuul se pot ridica la rangul valorilor echivalînd o structură a formelor ideale.

dar și în acest caz ne aflăm în fața unui succedaneu, a unui proces abil mascat, și anume acela că aparenta banalitate a textului, a discursului este precedată de o adîncă experiență anterioară spiritului care și-a sintetizat bogăția de reprezentări într-o intuiție unică a vieții lor trecute și viitoare, într-o lege originală, care i se aplică lui însuși sub toate formele de manifestare.

Monotonia poeziei Rodicăi Iulian nu vine din sărăcia tematică (aceasta prezentîndu-se ca foarte diversă, variabilă), ci din tehnica perifrastică a numărului lucrurilor, această perifrază aproape continuă fiind dezvăluită, involuntar, de cite un vers sau grup de versuri proprii, adeseori, cu totul remarcabile. Incit o pace convențională se lasă în conștiința cititorului, că acestea sînt imagini, sînt instrumentele habituale ale poeziei, pe care autoarea le folosește cu finețe și dexteritate, dar poezia însăși, cea adevărată și iluzorie ne trimite doar semnul tristeții sale absențe,

pe un tărîm aproape banal, se aud scheletele de cretă ale unei lumi posibile, dar inexistente.

ALEXANDRU JEBELEANU

„Divagații și simetrii”

Cartea pare a fi scrisă paradoxal, de către doi poeți, și nu putem ști cu certitudine care dintre ei se numește Alexandru Jebeleanu. Divagațiile sînt incoerente, nu au tîrnă și se organizează într-un tot unitar, elementele constitutive ale oricărei poezii din această primă secțiune a volumului sar în aer la cea mai blîndă lectură. Un unor involuntar, succulent prin ceea ce nu urmărește să protoace verselia cititorului, se naște din succesiunea delirantă (aș zice onirică dacă tîrnă) — impropriu, fără îndoială — nu s-ar bucura de o tristă notorie (iterară) a imaginilor graziante și grotesce fulgerate de panseuri delicioase ca: „Orice moarte îmi așifă pămînteană / Lăcomie de-a trăi”; „Timpul e un Narcis, / Un Narcis ce-și seduce un Narcis slăt și schilod, / Un Narcis ce-și privește chipul / În oglinda obrazelor noastre... / Apelor, așerași în galop, / Narcis e nebun!”. (Ultimul citat, după cum se poate vedea cu ușurință, concentrează parodistic Narcisul lui Gide). Efectele hilarante,

MANUSCRISELE NEPUBLICATE NU SE RESTITUIE

Si l'homme n'est fait pour Dieu, pourquoi n'est-il heureux qu'en Dieu ?
Si l'homme est fait pour Dieu, pourquoi est-il si contraire à Dieu ?

Pascal

Cugetările lui Pascal sînt numai iubire și lumină. Urmărite cu răbdare se va vedea că cele din pragul morții au ieșit din lumea noastră și căeră țărîmul necorupt. Cîți au înfeles oare cu adevărat ce vrea să spună trimisul cînd așează iubirea deasupra credinței și a nădejdi? „Dragostea mult răbdătoare nepismuind și netrușafă, cu nemine și în adevăr, ceea ce toate le acoperă, toate le crede, toate le nădăjduiește, toate le răbdă, dragostea care niciodată nu va conțeni, chiar de vor înceta proorociriile, vor muți limbile și știința va pieri”.

Multe știa Pascal despre această dragoste — temelia lumilor noastre pe care s-au înălțat atîtea imnuri curate începînd cu cătacombele Romei și martiriile nesfîrșite, străbînd pectea scolasticilor, jublînd cu Palestrina și Bach sau mirîndu-ne foarte cu Giotto și Cimabue, pînă la corurile gregoriene ale pustnicilor

JURNAL DE POET

Mormîntul lui Pascal

din ce în ce mai rare împrăștiate prin pădurile Europei.

I-am căutat mormîntul zadarnic la Port-Royal. Nici nu poate fi mormînt, mi-am zis și iată că astăzi într-o bisericuță umilă, netrecută în cataloage de faimă turistică în umbra Pantheonului lângă Sorbona sub un turn măcinat de vreme cu clopote invizibile și vitralii blînde în lumina lui martie, am dat peste piatra cu pricina ce purta inscripția bunului nostru frate încercut în lumina Tratatului despre grație. Nu era mai nimeni înăuntru. Epitaful străvechi — în dreapta altarului și un mănunchi de garoafe ca jarul îmbălsămînd pacea sacră.

Cercetînd nava liturgică în clar

obscur am nimerit peste o altă minune. Mormîntul lui Thomas Aquinul. Fără nici o îndoială mă înșel! Nu se poate să fie Thomas aici în anonimul acesta absolut. Pascal și Thomas împreună într-o aceeași raclă. Inscripția mărunță și fără lumini și fără nici măcar o vază pentru floarea călătorului! Iată mi-am zis ce noroc peste mine că mi s-a dat să pricep că nici Franța nu-și cunoaște cum se cuvine fiii luminați! Mai încolo mormîntul Sf. Geneviève ale cărei moaște în timpul Revoluției au fost profanate și aruncate în Sena. Se văd și acum urmele spăngilor și daltelor cu care înfierbîntații de acum 200 de ani au călcat pacea acestui locaș.

Mai jos, coborînd, e Universitatea a cărei ținută academică cum ne-o închipuim a pierit: curtea și pereții Sorbonei ca o sală de așteptare de gară mizerabilă. Profesorii sînt nedumeriți și studenții de bani gata nu mai vor să asculte învățătura. De-ar ști mormîntul lui Pascal fără îndoială că ar fi în stare să-l arunce semnele în Sena.

Cursurile sînt urmărite de cițiva, sălile de seminarii la fel, în schimb străzile și cafelele gem de tineri pînă după miezul nopții — oameni

goi — de-o sărăcie lăuntrică îngrijoitoare.

Viața solitarului a devenit aici aproape imposibilă. Dacă Port-Royal pe vremuri putea fi refugiu absolut, unde și-ar găsi un Pascal astăzi pacea în necuvînt?

De cum dă colțul ierbi, pe toate colinele apar turiști cu mile. Nu-i catedrală fără o sută de aparate de fotografiat pe secundă.

Dar, nădejdea naște răbdare și răbdarea lumina și înțelegerea apoi cu gîndul la vremuri mai bune ce vor veni. Trebuie să ne obișnuim cu toate și mai ales să deprîndem acea tainică măreție prevestitoare de care vorbea undeva Karl Barth „ascultînd ești ascultat”.

Și vom încheia amintînd un gînd trist din același.

Quelle chimère est-ce que l'homme? quelle nouveauté, quel monstre, quel chaos, quel sujet de contradictions, quel prodige! Juge de toutes choses, imbecile ver de terre: depositaire du vrai, cloaque d'incertitude et d'erreur; gloire et rebut de l'univers. (438)

Ion ALEXANDRU

10 martie '69
Paris

Prefetele scrise de autorii înșiși nu-și au rostul decît în măsura în care vin cu niște precizări de ordin documentar. Altfel, să încerci să explici ce ai vrut să spui — e prea lung. Și poate că ai și uitat.

Creația e o bilbilială în fața lui Dumnezeu. După ce a creat lumea în șapte zile, el s-a simțit atît de epuizat, încît n-a mai putut mișca un deget. A mai apărut oare ceva nou de atunci? Iată un exemplu de epuizare divină.

Recitesc după cițiva ani Iona, cu un ochi rece și strălucitor și mă întreb: oare unde rămăsesem?

Iona, proorocul care a fugit din fața Cuvîntului, a încaput în burta chitului, ca o scrisoare în cutia poș-

tală. Am găsit, poate din greșeală, scrisoarea. Am citit-o cutremurat și mi s-a părut c-o înțeleg. Am încercat s-o transcriu. Asta a fost tot.

După aceea am vrut să-l uit pe Iona. Ce s-a ales de mîndra cetate Ninive „mare înaintea lui Dumnezeu s-o străbîni în trei zile de umblet”? Ce s-a ales de oamenii ei care s-au îmbrăcat în sac și s-au pocăit și nu i-a mai ajuns minia de sus?

Am uitat absolut totul. Apelați la arheologie. Am fost întrebati dacă burta chitului simbolizează călătoria în cosmos, sau singurătatea intraterestră. În ce măsură Iona e primul om ori ultimul om? Dacă dau o accepție freudistă, mistică, politică ori cabalistică experienței acestui personaj? Și mai ales ce semnificație are gestul final și dacă nu e prea multă amărăciune și dacă nu mi-e milă de umanitate? Nu pot să vă răspund nimic. Au trecut trei ani de cînd am scris tragedia. Totul mi se încurcă în memorie. Știu numai că am vrut să scriu ceva despre un om singur, nemişcabil de singur. Cred că lucrul cel mai îngrozitor din plesă e cînd Iona își pierde ecoul. Iona era singur, dar ecoul lui era întreg. Striga: Io-na și ecoul răspundea: Io-na. Apoi nu a rămas decît cu o jumătate de ecou. Striga: Io-na și nu se mai auzea decît Io. Io în vreo limbă veche înseamnă: eu.

E tot ce-mi mai amintesc.

Inima din sticlă

Marelui maestru AHOE
De care nici măcar nu e nevoit

Prea degerată epocă-mi tu dată,
Villonian destin îmi dete cerul
— Ci unde-or fi zăpezile de-ali' dată?...
Istoria, cum văd, si-ascute gerul!

Dar nu-s sărac, o sobă-mi e avuțul
Ea soare mi-i, mi-i caldă mîrturie
La scrisul meu, la vis
— la tot trecutul,
La dragostea ce nimeni nu mi-o știe.

La soba mea eu imnuri am a face:
Căldura și lumina — de-opotrivă!
E-a Dochia, mă-nălțură-n cojoace —
Mediterrana noastră mlăstivă!...

(Ceva e bun în sufletu-mi și este
Puterea de cuvînt — bine-cuvînt
De a iubi ceva cît e și peste
De-a le-anima pe lucruri eu ca vîntul!...)

Dar peste soba mea — de-asupra, încă
Și peste-orgolioasa ei vîpăe
Eu am o pasiune mai adîncă
Cel mai de preț simbol ce-mi stă-n oada!

Prozică o sticlă-mi stă, dar mie
Mi-apare-un corb din Edgar Poe, probabil,
Or bufniță vechind cu strășnicie —
Un paznic tutelar și venerabil!

Or — gîtul ei prelung fînjînd să-nghită
Întregul cer cu silueta-i svelită —
Nu-i sticlă, ci-i o acvilă — ajîntită
Cînd, suverană, străjuie prin deltă!

C-o pajură, de fapt, poji s-o asemui
Pe-un porț drapel, or poate pe-o coștilă
Din munți noștri nanți pe care-avemu-i
Și-i din străbuni lăsată de prăsilă!

La capul unui brav bețiv ca mine
Un obelisc de-acesta-i monument
Cel mai de preț care mi se cuvine
Ca veteran ce mi-am jertfit talentul!

Dar eu pun sticla — sacrilei! —
— cu apă
Acolo sus, ca duhul să-și prefire
Și sborul ei cu inșeri să-mi încapă
Cocciaba-n evocări și-n amintire...

Stă mult astfel, tăcută și mi-asteapță
Tăcerea mea cuvîntătoare, lîină
Și doar tînit — tînit, din treaptă-n treaptă
Evaporă din amfura-i prea plină!

Dar la un timp cînd și uitam de dînsa,
Cînd gînduri multe-aveam și alte treburi
Cînd viața mea eu mi-o plîngeam — neplînsă!
Și cocoșajii mei cu mii de gheburi...

Atuncea tocmai, din senin, de-odată,
Din ce credeam că visului dau cursul,
Eu sticla mea o presimții pulsată,
Ca inima bătea!... — Auzi-i pulsul!

O inimă era în sticla cea! O inimă!
Căci inima, desigur Pula în sticlă!
Viață! O, scînteia
Ce străluc-n lucruri animate friguri!

Extatica mea sticlă de-odineauri
Simți-nlăuntrul ei acea căldură
Care-i sfîrni din glod pe dinozauri
Și-aprîns-n om orgoliul pe măsură!

O, Alfred de Vigny!
Sticla din mare
Pe care val mesajul tău mi-aduse,

Cum poartă-n slăvi butelile stelare
Mesagiile vremii noastre-apuse?

Barnard, Barnard, sistolele te cîntă!...
(Poet? Or medic?
Și-unul și-ălălatul Preschimbă-n patos inima mărunță
Dă viață-n lucruri animînd transplantul!)

Descopăr — veșnic — lumea prima oară,
Ingenuină, toate-acu-s create!...
Și-acești bulboci ce dau pe din afară
Sînt INIMA ce prima oară zbate!

Cresc din străfund, ca din afundul mării,
Sifonofor, curenți și buli de aer —
Spontanul puls de care să te spărîi —
Bulboci ciudați — primordiale vaer!...

Tot crește-acolo un atol minuscul
O floră-nreagă în miniatură
Un arbore din tranșuri ce se bruscul
E un respira tainic în natură...

Tot crește, crește, tototot olaltă
Cu flacăra din sobă, mimînd flama

Ca liliacul care zbate-n scorburi...

E, parcă, facla-nchisă-a unei sepii
În strimtul orizont al sticlei mele,
Pulsînd captiv și-nvolburîndu-și țepii
Inscorbura-n strimtele prăsele...

Tot zbate ea și inima-mi tot zbate
Și flacăra din sobă, Astfel
dimpună: trei inimi zbat, într-adunate,

Trei inimi scrise să se suprapună!

Trei inimi am, de-acum!
Eu am trei inimi!

Am cel puțin trei inimi — inimi certe! —
La oamenii c-o inimă — cei minimi! —

Trei inimi am — le-o spun! — și să mi-o ierte!

Trei inimi am! — nu cum ziceam: o mie!!! —
Trei inimi, unison reglementîndu-și mersul,

Tudor George

balade

Răzbătător parcă din lumea-ailaltă
Precum renaște-n lucruri Dalai — Lama!...

Holbez, uimit, la ancestralul cîntec
Geneza sticlei mele, peste noapte,
Se zburcîmă în arcuțu-i pîntec,
Pulsează, ca-ntr-un sin, astralul lapte

E-o-năcîbîrăre-n sus, luminoforă,
Ca într-un bec un filament electru
C-un fulger tremurat care devoră
Penumbrelor... Nu-i sticla mea!
E-un spectru!...

Și eu tresar! Și-mă-nspăimînt!
Și-mi pare că nu-nțeleg și că degeaba-s martor
La un ev-mediu morn cu vrăjitoare
Cu alchimii vizînd Marele — Tartor!

Ah, retrăiesc povești medievale
Cu vracii ce-nchisese-n glaje „duhul”
De unde, dintr-o drumu' un coafe-goaale,
Balauru-a țîșnit, umplînd văzduhul!...

De Hoffmann mi-amintesc, de-acea poveste
Cu-Anselm studentul care se consolă
Simțîndu-se sub zarea curbă-pesto,
Sub cer stîlcos închis ca-ntr-o cupolă!...

Or mi-amintesc de Wilhelm-Olandezul
Cu aurul plătînd pe îndelete
Acele inimi ce-și vindură crezul,
Ce pilpiau depuse-n eprubetă!...

Și-mi pare straniu că eu văd pe sobă
O inimă în pulsu-acelei sticle
Cu gilgîleii ce pulsul meu l-aprobă
Ca inima-mi zbîntînd în prompte cicle!...

Tot pilpîie și din străfund tot saltă
Gilgîitor, înflăcărate sorburi
Un zbor moacî spre-o zare mai înaltă

Cînd și-una, dac-o ai, poate să fie
Un puls care s-anime universul!...

Tîrziu, cînd focu-i jar, din inimi una
Se stinge-nții, prea tragic, prea cu pizmă...
Ca lui Cristos mi-nșingera cununa
Și inima-mi se stinge — prin tropizma!...

Adorm prelung și-ntr-un tîrziu simt, parcă,
Rodind ca Phoenix stînsa vîlvătae
Un puls strein parcă-n timpan mă-ncearcă

Vizez or e aveae-acea bătae?!

Stîns pieptu-mi e și flacăra din vatră!
Deci două inimi și-au spășit furtuna!
Doar în străfund cățelul lumii latră!
O inimă mai bate!
Totuși! Una!...

E sticla mea ce gilgîie, tresaltă,
Atunci cînd în-s spășit într-altă zare —
Clepsidră scursă dintr-o zare-nr-aliă,
Ca pelerinul care nu mai moare!...

Și io și soba ne-am fost stîns de veacuri
Mai pilpîie doar sticla de pe sobă,
Ea, singură, printre atîtea fleacuri,
A inimei bătaie-o mai aprobă!...

Va dăinu această sticlă, poate,
Cît pasărea de foc brîncușiană
Cu gitu-ntins cu formele-avîntate
În zbor etern pe-o zare suverană?!

14. II. 1969

Balada spondilitei universale

lui Paul Mihail

Prietenului gingas Mihail
Aș vrea să-i salt un obelisc în soare,
Deși-n privirea-mi stăruie umil
Și-ncovalat ca semnul de-ntrebare!

În casa spinzuratului nu-i drept
Să pomenești despre aspida sforii,
Dar cugetului meu tu-i stăruie drept,
Pregurîndu-mi semnul exclamării!

Ci spondilita timpului, la fel,
Ne-ncoțrește ca pe crinul veșted,
Spre liniștea țărîni, ușurel,
Pios ne înconvoaie dinspre creștet!...

Eroic îmi apar și-n ochiul meu
Persiști ca o țoiță la răscurce:
Răpusă de evlavii, Dumnezeu
Cu creștetu-n țărîni o aduce!

Dar simbolul acesta-l porți modest,
Neștiutor și pare că nu-ți pasă —
Ca tot ce-i moarte fără de protest,
Ca spicele ce se precurb sub coasă!...

Al ploilor sub vînt alîntător
Pendulul septic, clătînat asemeni,
Cu Mihail l-asemîi, uneari,
Politicos și în evlavii gemeni!

(Doar prietenilor am să le mai scriu
Așa cum sînt, așa cum știu eu scrie —
Tu tot ai să îmi ierți, într-un tîrziu,
Metaforele ce-mi trîzniră mie?)

Dar tot ce-i dirz și tot ce e catarg
Ca brazil-n munte, plini de promoroacă,
Cum norii-n piscuri tanfose se sparg,
Sub rostogolul timpului s-apeleacă!

Nu! Piramide, munți și nici statui
Nici temple-n piatră nu durează veșnic!
Doar palidul tău simbol ce-l văzui

Topindu-se cum ceara curbă-n sfeșnic!

Prea ești „memento” pentru timpul meu!
De fapt, oricărui Timp tu ești „memento”!

Cum tot ce-i trecător privesc și eu
Cînd stîlpii lumii se precurbă, lento!

N-ai să te superi dacă am să văd
O plecăciune-n fața unui mahăr:
Vertebrele curbîndu-se-n prăpăd
Sub uragan, ca trestia de zahăr!

Doar totul se preschimbă-n umilință!
Nu știu țării ce drepte-or să rămîniă!
Cei mai țîni se vor curba, cuminți:
Vor săruta cu creștetu-n țărîni!

Nu-s pesimist! Nici tu nu cred că ești!
Dar recunosc și eu legea divină:
În ciuda unor vîrfuri înșingăși;
Tot ce e viață-nșpre amurg se-nclină!

Afîl de tainic tu prin viață treci
Dar cine vrea să vadă, să te vadă:
Tu — simbol drag duioaselor poteci
Care-n străfunduri, undeva, se-noadă!...

Te-nclini și tu, dar înclinarea ta
E lege sfîntă, sfîntă înclinare,
Cum pică secerată orice stea
Spre pulberea din care iar răsare!

1956

Distinsul panegiric

Umanistului Matty

Instrună-ți coarda, muză, zborul liric,
Și dă-i aripi acestui panegiric,
La tu pe-aripa ta și-n slăvi să pui
Sufletul tandru, rațiunea lui,
Și ca pe-un vultur, ce-a scăpat din grații,
Tu saltă-n pronii sufletul lui Matty
Iar mie dă-mi, nevolnicului, harul
Peste țărîna lui să vărs paharul,
Iar vocea mea vibrînd ca orga, gravă,

Acestui heruvim să-i cînte: Slavă!
Cuvîntule, tu, împalpaibil mim,
Numeste-l tu, mimează-l heruvim!
Dar n-a fost heruvim, nici zeu, nici gnom,
A fost mai mult de-ali: a fost un OM!

N-a fost un om gigant după statură,
Dar visul lui nu dovedea măsură!
Suiț pe scaun, atîngea cuierul,
Dar mințea lui se-nclăbăra cu cerul!
Abia de ajungea la giurgiulele,
Dar ochiul lui se înfrupta cu stele!...

Mult i-a plăcut o ti ca lumea toată:
Sucea cu grije nodul la cravată,
Urca distins, plin de noblete, treapta,
Femeile le ancora de-a dreapta,
Pășea pe bulevard elegant,
În orice gest plutea, puțin pedant!...
Oricărui om, ca lui, ce bine-i sade,
De-ar fi ca el — ziceau — de cumsecade, —

Așa-l știură toți cîți l-au știut
De așezat, de bun, de refînt!
Dar dac-aveai, cumva, puteri ca zeii,
Să vezi la oameni prin lucrarea cheii,
De-ai fi avut mai știu ce har tehuși,
Să vezi prin ziduri, în odaia lui,
Sau să fi fost o muscă, — știu eu ce? —
Să-l vizitezi în taină, nopțile,

Atuncea, poate-asa cum îl știu eu —
L-ai fi văzut în grații, ca pe-un leu,
Cu coama-n vînturi — aprig cît un soare! —
Muscîndu-și nevăzutele lui fiare,
Lîind îi piept zălitatele zăbrele,
Sălbatic, dirz, neputincios sub ele,
Dar năzuind o clipă de victorii,
C-un răgef luminos să-mproaște zorii,

Atunci ar fi putut să și se-arate
Un leu îndrăgostit de libertate!

Ce vîrstă-o fi avut și ce blestean
Îl urmărea ca pe-un matusalem?
Privindu-i pe la fîmle trandafirii,
Avea, desigur, vîrsta omenirii,
Un milion de ani, trei miliarde,
Simțea într-insul focul viu cum arde,
Și-n ochiul lui cum pilpîie arar,
Din focul cel dinții, cîte-un pojar!

Cuvîntul lui cînd sîpura prin aer,
Duhnea de primul dor, de primul vaier,
Și amintea c-o patimă firească,
Orice tristeți pe-o gură omenească
Și orice vînt și orice adiere,
Care-au stîrnit vreedată o durere,
Capul plecat al ierbi sub călcîie,
Iubirea care nimeni n-o mîngîie,
Copacul prăbușit, ucisa ciută,
Al căror creștet moartea îl sărută!...

De-acum un milion de ani, văzui
O palmă dată pe figura lui
Și orice ne-nădurare sîghețată,
Nu-i mai pierrea din suflet niciodată,
Oricare nedreptate din natură
El o păstra pe creier, pe figură, —
Ca tuturor în minte să le fie
Chipul lui, trist și tandru, mîrturie!...

— Spune-mi tu, Voce, spune-mi ce-ar fi vrut?
— Să facă lumea de la început!
— Ce năzuia acest gigant-pigmeu?
— Nimic mai simplu: Jos cu Dumnezeu!

— Dar spune-mi, Voce, geniul-novator
Ce viziuni avea spre viitor?
— La orișice frîște, în deavolmă,
Să dea o palmă pentru orice palmă,
Și orice umilință omenească
Prin noua umilință s-o plătească
Iar cînd vor fi plătite toate-n fire,
Să rînduască noua rînduire,
Și-n tot ce-a fost pîlînd, — tabula rasa! —
Tot ce-a strîcat cîndva Divinitatea,
Să-și regăsească rangul și dreptatea,
Cî toți îgnîți, de la capul lumii,
Gînducul gingaș, fleandura legumii,
Tot ce se-ascunde-n cer, pămînt și apă,
Tot-înt, tot-înt, pe lume iar să-ncepă,
Niciunul pe celălalt să nu-i strice
Și doar atuncea el „amin” va zice,
Cînd viitoru-acesta s-o făcut!
Dreptate-n tot ce-i astăzi
Și-n trecut!

Faustică, asemenea gîndire
De mii de ani țînjea către-mpîlnire,
Dar, pin-atuncea, fiecare pas
Călca pe cîte-un suflet de pripas,
Și miruia, sub fiecă picior,
O inimă de om, un muritor,
O inimă-n țărîni îngropată
Să nu mai cînte și să nu mai bată,
Un creier, o scînteie de uraniu,
Și orice piatră îi părea un craniu,
Un suflet sufocat, o țoiță mare,
O aripă înfrîntă, să nu zboare,
Un cataclism peste-o maternitate,
Un vînt ucigător trecînd prin toate!...

Cine-i stăpînu-acestui vajnic zel?
A existat cîndva? Cine-a fost el?
A fost un luptător? El e luptat
Pentru acel cuvînt adevărat,
Care-ntr-o voce tunete adună
Și trîznește ce prevestesc turtună
El a rîvnit în vocea lui gigantul
Să găsuiască țîra, om și plantă,
Al glăușii tuturor Prometeu
Apocaliptic: Jos — Dumnezeu!

Ca dup-aceea, El, pornit la tapă,
Legi noi să dea pentru o lume
dreaptă!

1958

cînd vine ceata

MIRCEA POPA

Trecusem pe același schimb cu Lu. Dacă plecase cam de două săptămîni și nici Rău și nici Mînd n-au găsit de cuvînt să-mi spună că am fost un prost în povestea aceea cu barmanul. De altfel erau foarte ocupați. Lu atinsese un filon strășnic, și ne zăpăcise posibilitatea de a cîștiga neobișnuit de mult în luna aceea. Toți ne priveau cu un fel de respect, din care nu se excludea invidia. Chiar au și încercat să spună că Lu este un mare șmecher, că l-ar fi adus în mină pe un geolog de la explorări, care-și avea tabăra nu departe, pentru ca geologul să spună cite ceva despre așezarea minerului. Iar gurile mai rele pretindeau că Lu nu ramblează după regula obișnuită s.a.m.d. motiv pentru care, are mereu mai mult timp decît alții la fel de harnici și de vinjoși.

Cînd mergeam la șut, mereu băteam în ușa șefului, iar el urla că-i gata peste un minut. Îl așteptam în fața blocului, așezat pe o lespede, fumîndu-mi țigara, cu un aer important. La R. este plăcut să faci parte dintre oamenii care cîștigă bine, mai ales cînd ai 18 ani și nici o bubă în cap.

În ciuda faptului că nu mișcam molcom, niciodată nu ieșeam din timp, astfel că de fiecare dată, chiar dacă era noaptea, traversam calea ferată îngustă, o dată cu cei care veneau cu trenulețul de la Lozna. Ne întregam adică perfect în masa de minierii care păseau ritmic, toți cu topoaze și lămpi și cizme, cu bidonele agățate de brîu sau umeri. Nimeni nu găsea de cuvînt să se grăbească sau să comănice ceva. Drumul spre mină era o procesiune adevărată, subordonată unor legi neformulate, dar respectate cu strictețe. Abia cîșmeaua de la Butuza, acolo unde trebuia să se aștepte, se mai găsea cite un cuvînt sau două, dar și atunci în afara unei idei precise, poate că de aceea, am rămas cel puțin surprins cînd Jo mă prinse de braț, obligîndu-mă să ies din ritmul aprovizionării cu apă, să mă întorc adică, mai grăbit decît ar fi trebuit să fac într-un concert de altă mișcare înceată și densă. I-am înțeles ochii săburi și fixi, încercînd un sentiment neplăcut, aproape de furie, pentru că a pășit peste regula aceea atît de frumos respectată, fără de care probabil, în mină s-ar fi intrat cu mai puțin curaj sau cu mai puțină poftă, ceea ce nu-i deloc puțin lucru.

— Trebuie să-ți vorbesc, mi-a spus Jo aproape în șoaptă, de parcă n-ar fi observat neplăcerea pe care mi-o provocase.

— Bine! I-am răspuns fără convingere, mai mult pentru a scăpa de el.

— Acum, la apel!

— Ce dracu te-a apucat?

— Ce-i? Întrebă Lu atîtă ceva mai în față.

Lu era mai vechi acolo, mai vechi decît mine adică. Îl știam ca pe tot pe lași, din auzite, fără să-mi dau seama de asta. Acum dacă stau să mă gândesc bine, remarcasem la el un fel ciudat de a fi sigur. Nu-mi aduc aminte ca cineva să fi zis că e un muncitor lenes, dar nici n-am auzit ca vre-o echipă să se bată pentru el, să-l vrea cu orice preț. Locuia în blocul vecin, într-o cameră cu alți tîpi asemănători, făcînd adică, așa încît nimeni nu simțea nevoia să-l întreb de ce face asta, nebăutori și zgîrciți.

Intrasem din nou în ritmul tuturor, legîndu-mă aiudoma lor, țînd o mîină pe lampă și una pe secură, prefăcîndu-mă că nu văd și simt soarele aflat pe verticala noastră, pășind cu capul în jos, amuzat de batjocura la care erau supuse pietrele mineralizate de sub cizmele circului de oameni din care făceam și eu parte cu o bucurie, poate de neînțeles pentru foștii mei colegi aflați în acel moment la plajă, la școală, în tabere sau dracu știu unde, liberi de a nu fi responsabili, înafara șansei de a parcurge spațiul și timpul, reparați de frică și imposibilitatea unei izbîni. La apel, Jo se ținu de cuvînt. Se apropie de mine și mă mai prinse de braț, avea aceeași jurnătate de existență în tăietura rece a ochilor.

— La viper, un sfert de ceas înainte de GATA. Și a plecat. Maistrul Mutiu ne ținu o scurtă ședință de producție, în care a lăudat eforturile echipei noastre. Îmă convins că noi vom fi cei care vom bucura de lauri la 9 august cînd o să vină bere din vale, bere și fete de zica mizerului. Stăteam între Lu și Mînd, amîndoi niște vîlăgani nesfîrșiți și-aș fi recitat un poem de Maiakowski, urcîndu-mă pe umerii lor, sau pe scările barăcii, unde se afla Mutiu pentru a ne ține ședința. Mircea a carbid, a nămol, desigur, de zmeură din spatele nostru nu dovedeau mirosul de cabid și nămol și rece. Puteam doar să-ți închipui că există la zece pași mai în spate. Ne-am pregătit lămpile, tot între ei stăteam, apoi Lu și-a făcut cruce, mormăind cuvintele unei rugăciuni. Nu-l puteam imita, în orice l-aș fi imitat pe Lu, dar aici eram neputincios, mi-era teamă că nu-mi lipsește ceva, că sint împiedicat de ceva și m-am urcat pe un tîșpan chiar de la intrarea în mină, uitîndu-mă de jur împrejur și mai bine n-aș fi făcut asta. Jo stătea chiric pe un ștamp aproape în spatele barăcii maistrului cu lampa între picioare, cu merindea și bidonul în brațe, privindu-mă precis, fără nici o îndoială, fără nici un gînd evident, de parcă ar fi încercat acolo, cu ochii pe direcția mea, fără să-mi ceară ceva, fără să-mi spună ce vrea, ca un obiect pentru speriat stătea acolo. Am coborît înțec, nesigur, furișîndu-mă între Lu și Mînd, dominat de sentimentul acela incert și îngrozitor dintre somn și trezire, mușchii mi erau încordați fără vre-o legătură cu un act fizic ce-ar fi urmat să-l consum.

Soarele rămăsese undeva foarte departe, lampa devenise deosebit de importantă, aproape o ființă din prelungirea mea. Lu grăbise ritmul, galeriile începuseră să se încălzească, dar să fie și mai mociroase. Mergeam greu, n-aveam pașii lor lungi, puțin chiar trebuia să alerg, nimeni nu-și mai aducea aminte de molcom deplasare spre mină, de lenea gesturilor. Pe suitoare a trebuit să gîlîi, iar cînd n-am mai rezistat, am stîns lampa oprindu-mă.

— Vă ajung eu! le-am strigat.

În abataj, fumul de astralită încă nu se risipea. Mînd desăcu furtunul de la mașina de perforat lăsînd aerul deschis, pentru o mai bună ventilație. Ne dezbrăcăm plin la brîu, în tăcere, cu mișcări sigure și fără a ne observa unul pe celălalt. Numai peste citeva secunde, urma să începă spectacolul care nu poate accepta un spectator, urma să încercăm minele în tanc, apoi să-l dăm pe rostogol, folosîndu-ne de sape și trocuri, fiecare de o sapa și un troc, dealungul a trei ore fără întrerupere printr-un efort fizic de neconceput la suprafață, chiar dacă la suprafață și nu acolo era oxigen din belșug. Urmău să se scurgă trei ore înafara existenței. Nu știu dacă sub ea sau deasupra ei, în ori ce caz, timp în care nimeni n-avea chef să gîndească. Toți nu-măram așa aturea, trocurile și tancurile, bălăcîndu-ne în sudoare, mereu foarte aproape de neputință, împinși din spate de o forță irațională și continuă ca un bles-

tem sau ca un har, oricum, o forță independentă, detașată, o forță față de care n-aveai poftă să-ți arăți ochii, total abandonat celui care-și mai vede noi!, așa că nimeni nu-și mai aducea aminte, nimeni nu poate prezice ce se întîmplă de fapt în acest timp, nici măcar dacă există cu adevărat.

— Al, imi spuse deodată Lu, ai în rostogol 40 de tancuri. Coborî la vînt, plîna la șut ai destulă vreme. În bidon mai este rachiu. Bea și vezi să nu te simtă meșterul.

Lu gîlîia, era sleit, pe jos scolpea ai-

— E adevărat că Donc ți-a fost prieten?

— Chiar bun, chiar foarte bun meșter. Săltați puțin. Așa...

— Ce-ai zice dacă s-ar interesa cineva de tine?

— Știu eu? Lăsați puțin ranga.

— Nu ți-e frică? S-ar putea afla ceva despre tine. Ceva care să-ți aducă neplăceri. Știi bine că aici la R. mai toți au ceva de ascuns.

— Și eu am ceva de ascuns, dar n-o să aflu nimeni.

— Ești sigur?

ca meșter. Oamenii de la R se asemănau între ei, prin motivul existenței lor acolo. Mutiu era atîl, nu știu cum să vă spun, parcă înafara binelui și răului. Toți îl respectau, chiar împărțeau cu el o sticlă de rachiu, dar nu înafara unei încordări anume. În prezența lui, se vorbea mult despre cifre și politici, și asta nu prea avîntat, iar părerile lui, ale maistrului, erau ascultate cu pioșenie. Cam aceea era Mutiu. Înafara minei voiam să-l refuz orice, mai ales că nimeni nu făcea asta în mod fățis. Puțin chiar îl uram fără a ști exact de ce. Viața de pînă atunci, nu-mi oferise prea multe prilejuri de a refuza ceva. Posibilitatea de a o face, posibilitatea de a refuza principialitatea maistrului printr-un mic spectacol, mă fascina atît de mult încît devenisem nervos doar la gînd, aproape alergam în urma vagonetului. Începusem chiar să vorbesc, explicîndu-i meșterului, cită plăcere îmi face faptul că-i pot spune deschis ce om rece și fără inimă este el, că simt eu asta, că n-am argumente, și pentru că mă supun simțirilor, nu-mi pasă de el, ba chiar îl urăsc și-s gata să-l fac un rău dacă mai îndrăznește să gîndească ceva în legătură cu mine, cu viața mea, cu viitorul meu. Că dacă el n-are o viață destul de complicată, de care să se ocupe, să-și găsească alt fraier pe care să-l dascălească, să-l înțelept este el Mutiu, și cum a reușit el să ajungă un om respectat, un om care nu greșește.

Cît a durat această ceartă imaginară, nu știu, destul că oprindu-mă, mi-am dat seama că nu spre viper împinseam vagonetul, ci am greșit macazul, iar cînd m-am întors, mi-a fost dat să rămîn năuc. Jo, la cinci pași de mine, cu minile lăstate pe lină corp, mut și agresiv, fără lămpă de parcă ar fi fost o arătare, aștepta să cad. Lampa mea era agățată în fața vagonetului, așa că întreaga umbră a rîznei, se suprapunea beznii, unde doar bănuiam conturul lui Jo, așezat simetric față de pereții galeriei, putrezi și umezi, pătați cu putregaiuri fostoforescente. Cine știe de ce n-am căzut, eu nu-mi pot da seama, poate că tot din neputință și de frică.

Atunci am parcurs (oare pentru a cita oară?) spațiul adevăratei frici, spațiul flegii nimanui, copleșitor și fără sfîrșit, înafara scăpării, sfîșiat de imense prăpăstii ale umilinței, departe de orice justificare logică. Dincolo de Jo și putregaiuri, era negura, acel nimic pe care de atîtea ori îl visasem, nimicul din susul sferei de la crucea unchului meu. Apoi lampa a început să plîie lăsînd beznă să vină pînă la ea, apoi să se retragă. Venea odată cu Jo, sau Jo nici nu era, sint sigur, acum sint sigur că nu era, chiar dacă mai apoi am fost de altă părere.

După ce mi-am potrivit lampa, plîie pentru că era pe terminate carbidul, m-am așezat jos, pe lină, aprinzîndu-mi o țigară, mai ales pentru a-mi astîmpăra tremurul exagerat al degetelor, pentru a ride de mine în speranța că în acest fel, o să mă pot întoarce la viper, apoi la echipă, la suprafață, printre oamenii de la R, fără ca cineva, să poată înțelege cită frică se abătuse pe capul meu cînd m-am pomenit undeva departe, pe o galerie neumblată de multe zeci de ani, printre putregaiuri și staffii, și asta datorită unei discuții imaginare, în care făcusem pe grozavul față de un om care n-a greșit cuiva, care la urma urmei păcătuia prin aceea că era deosebit de corect și de calculat în ceea ce făcea, care voia să-mi explice ce trebuie să fac acolo la R. pentru ca totul să fie în ordine.

La terminarea sutiului n-am fost găsit lipsă. Cînd a coborît Lu, făceam curățenie la gura rostogolului, pentru schimbul următor.

— Bine copile! Începu el. Mi-a spus Mutiu că te-a înținit și că o să aranjeze ceva cu tine. Nu-i rău să vezi ce vrea. Abia atunci mi-am dat seama că Lu se grăbise coborînd de pe abataj. Mă sfătuisse cu un anume ton, care m-a surprins neplăcut. Lu era omul pe care și imitam mereu de aceea nu-mi făcea nici o plăcere să descopăr că este sensibil la invitația pe care mi-o făcuse meșterul. Apoi deodată mi-am dat seama că Jo și Mutiu vor ceva de la mine, că trebuie să

aleg între Jo și Mutiu. Este un fel de a spune că mi-am dat seama. Totul era din presupuneri, dorind probabil să falsific o realitate care nu satisfăcea pofta mea de complicat, de vină fiind credința mea de atunci că viața este ceva extraordinar, o aventură perfectă.

Într-adevăr, Mutiu, după tot felul de ocoliri și bătăi pe umăr și cuvinte frumoase despre echipa noastră, mă întrebă dacă vreau, în sfîrșit, dacă mi-ar face plăcere, să-mi schimb viața, să plec de pe abataj, să plec la o școală de calificare, să renunț la R, la mina aceea unde lucrează foști, unde sint doar foști care ar putea să mă influențeze în rău. Că doar el este foarte bine informat în legătură cu mine și că nu-mi vrea răul spunîndu-mi toate cele. A început apoi să vorbească despre mine oh, ce multe știa despre mine! mai mult decît știam eu poate, și glasul meșterului devenea din ce în ce mai autoritar, mai ferm, înfricoșător aproape. Mutiu devenise cu totul altceva chiar dacă știam doar eu asta. Un gol neplăcut și imens începu din coșul pieptului, mă amețea adîncimea golului, abia reușeam să-mi păstrez meul, să nu se vadă, cum cad în propria mea sferă, inventată pentru cu totul altceva. Nu, Mutiu n-avea de gînd să înceteze, n-avea de gînd să-și dea seama că se întîmplă ceva cu mine, ceva extraordinar, un fenomen de respingere totală, un transplant de ură, fără o riguroasă motivare. Apoi am început să-mi revin, să mă pot folosi de ochi. Lu, cu un cap mai înalt decît ceilalți, păsea ca un urs, indiferent ca un om puternic, și nu puteam înțelege de ce m-a trădat, de ce m-a lăsat în ghearele meșterului, chiar el care făcuse ceea ce-i plăcea în viață, care avea curajul să trăiască pentru a plăti cele 10 kg. de aur, pe care le fusese odată, cine știe cînd, cine știe de ce, căci Lu, din cite știu, n-a fost altceva, decît un miner al dracului de harnic și de voinic. Bogat niciodată.

— Nu! nu! am urlat la meșter. Nu vreau să văd mai ascut, nu știți nimic despre nimeni și despre nimic. Sînteti Iuda și nu vorbiți din punctul dumneavoastră de vedere.

Cînd Lu m-a întrebat, asta chiar de 9 august, adică după o săptămîină, la ce înțelegeam am ajuns cu Mutiu. eram în ploaie la o masă mare și aproape festivă, nu mă mai aflam la alegere. La încurajatura pe care o fabricasem așa că i-am răspuns pe un ton calm, de om mare și calm obosit de atîta siguranță.

— Meșterul nostru, cred totuși că este un om de treabă, doar că vorbește în numele altora, din punctul de vedere al altora. Cred că nu mă interesează ce-a spus și ce vrea. Dumneata ce zici, grășesc făcînd asta?

— Poate, știu eu? Nu-s meșter și nici altceva pentru a ști adevărul. Bei?

— De ce întrebă aiurea?

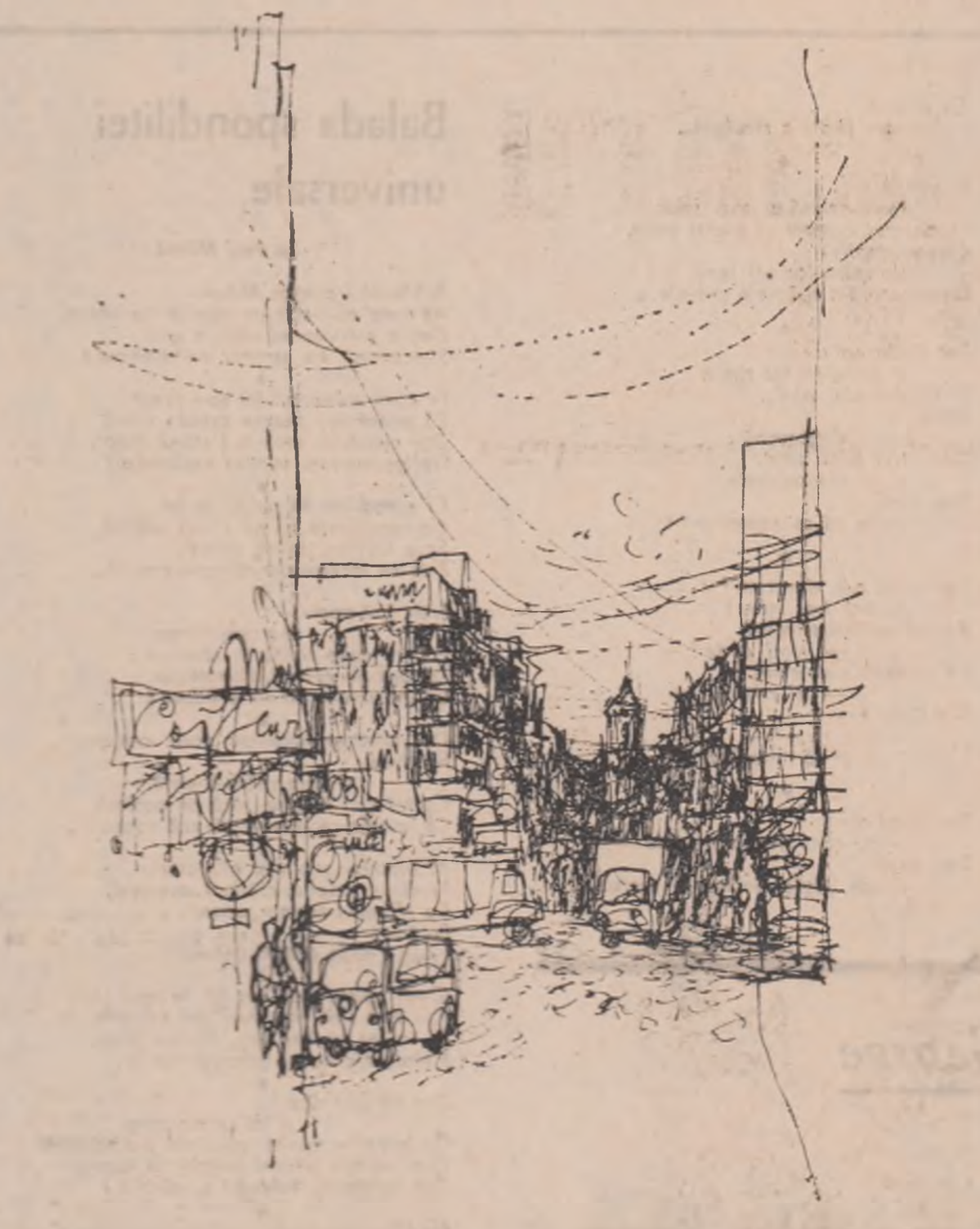
Mă bătu pe umăr fără să-mi ofere șansa de a înțelege ceva.

— Al, va fi altfel, anunță el. Odată cu asta, Lu a dat semnalul începutului. Urma ca toți să bea cîntînd și în neștire. Urma ca toți să evadeze, s-o rupă la fugă în altă lume, fără tone de minereu și lămpi.

În scurt timp, m-am pomenit singur și copil și străin, chiar dacă din cînd în cînd, Lu și Mînd mă înșăfăcau de umeri, urlîndu-mi în urechi, că viața este minunată. N-a fost prea greu să mă izolez total. Capul mi-era limpede și enorm, era ca în 1949, cînd mama și tata (locuiau cu toții în aceeași cameră), mult după miezul nopții, pronosticau reînceperea războiului, iar eu care prin destin mă trezeam tocmai atunci, cînd noi copiii eram în siguranța somnului, așa cel puțin credeau ei, și ascultam și mă îngroziam, bucurîndu-mă că în curînd vor veni mulți soldați cu puști și cai ca la minevrele din toamnă, și n-o să se observe că sintem niște venetici într-un sat de oameni săraci și răi.

Ploațul avea de fapt o formă triunghiulară, cu deschidera spre bar. Că ploațul era plin cred că nu vă îndoiți, mai ales că povestea a ajuns la 9 august dar n-aveți de unde ști o latitudine a triunghiului, era formată din rîul R, alb-murdar, și zgometos ca o văduvă tină. Peste rîu, era alt loc de stat și băut și călătorit în nelume. Deci, de jur împrejurul meu, se aflau doar capete, de parcă s-ar fi răsturnat un vapor cu harbuji. Acolo, între harbuji-capete, stăpînuia o douăzeci centimetri pătrați de masă, singur și copil și străin, încercam să fur alcoolului, minunea despre care urla Mînd, reușînd doar o oarecare încetare a minții, o oarecare exaltare, uitînd înțecul cu înțecul de băieții de la Saguna, de Milușca și ceilalți care veneau pe căi imaginare să umple golul din mine, lăsîndu-mă înțecul cu înțecul, în mișcarea legănată de cîntec a

(Continuare în pag. 6)

rul ce bine că scolpea aurul, altfel n-aș fi observat că am ocolit.

— Hei! făcu Mînd lovîndu-mă peste umăr.

— Înțepenisem, m-am justificat imediat.

— Mai este o oră pînă la șut, cite rizne ai dat? Mă întrebă meșterul ajuns lîngă mine.

— 18.

— Curată nebulie. Nici nu te-ai gîndit că o să faci rost de atîtea bani aici.

— Cam așa ceva.

— Dar nici că vei fi în stare să rezisti la Lu, nu am crezut.

— Nici eu meșter. Vreți să țineți puțin ranga? Se întînduse rostogolul și nu mă puteam descărca singur. Se miră puțin de rugămintea mea, dar ne-avînd încotro se supuse.

— Da meștere. Vă mulțumesc pentru ajutor.

— N-ar fi rău să treci pe la mine cînd ieși din șut.

— O să trec dacă termin tot ce am în rostogol. Altfel n-ajung, mă omoară Lu.

Mutiu a plecat și știam că n-o să mă tres pe la el, chiar dacă în rostogol nu ma erau decît 6 rizne și destul timp pentru a le duce viper. Împingînd vagonetul, știind pe de rost traseul, încercam să aflu ce voi face la ieșirea din șut, cum o să-l ocolesc pe Mutiu. Știam ce vrea. În orice caz eram aproape sigur că vrea să aibe cu mine o discuție principială. Mutiu nu era oricine. El n-avea de trîncănit cu cineva. El avea discuții cu oamenii, discuții principale. Și totuși, niciodată nu-ți spunea deschis și scurt ceea ce avea de gînd. Umbra cu tot felul de cuvinte mereu înafara unei idei fățise. Nu, asta nu

Femios

de SEBASTIAN COSTIN

Săgețile-și proclamă desprinderea sonoră
Care se interzice în carnea alor mei.
O palmă de nimeni le devară —
O moarte dăruită mai mult din obicei.

E aproape un joc abstract de-a neînțînă:
Nu-i răzburare, nici durere nu-i.
Ulise le purta de mult sentința
În însăși repetata întoarcere a lui.

Îl simt cum împlineste această aspră tăină
De-a-mprăștiă fantomelor pe rînd
Și-aud cum se cutremură de spaimă
Cenușa izolată în fibră, tumeșind.

Un rit aiuritor, cu margini sumbre
De parcă ar fi defunctele culori
Trimitte lent în umbra regatului de umbre
Pe telerii, vioioși pețitori.

Descind în noaptea, vai, și mă-mpresoră
Morți tineri cu ploapele arzînd
Pe care-acuma parcă îi văd înțînă oară,
Desprînși din învelșul șederii pe pămînt.

Și sint frumosi ca seceta, în moarte,
De parcă niciodată nu le-au dansat pe chip
Văpăile orgiilor deșarte,
Clepsidre moi, galite de nisip.

De parcă niciodată nu li s-a scurs prin vine
Vinul acela dulce-mincinos
Din arșița podgoriei străine
În care setea lor fu de prisos ...

Dar moartea lor se trece afară din rețînă,
Mult dincolo de pielea mea de foc.

Eu sint un pumn de umbră în baia de lumină
Un dureros naroc în nenaroc.

Nu pot muri de rana străinelor paragină —
Căci tot ce-ncape-n ochii mei înțeji
Sint doar imagini de abis, imagini
De tineri morți, imagini de săgeți.

Totul e vîz și totul e afară,
Ci eu aștept acum înținat
Acea săgeată unică, solară,
Din lemn de nuc cumplit, adevărat

Care să-mi sune limpede prin oase,
Trecîndu-mi cîntecul la perigeu,
Definitivă dungă să și-o lase
Pe plînsul meu, pe echilibrul meu.

Vai, ea disprețindu-mă nu vine,
Și eu trăiesc doar moartea străinilor, și-aș vrea

Să-ți amintesc, Ulise, și de mine,
Să-mi dăruiești și mie din răzburarea ta.

O, ia-mi viața, cruță-mă de soare,
Așterne-mi trupul încă nepătat
Pe-această lespede unde se moare
Voioasa, crunta moarte de bărbat!

Ca într-un somn adînc vreau să te-apropi
Și să-mi străpungi pieptul cu lancea cea
mai grea.

Și eu am ars în preajma Penelopei!
Și eu m-am rezemat de lipsa ta!

Ei toți ar fi putut să mă trăiască
Fără primejdia făpturii ei —
Doar eu otrava asta supradumnezeiască
N-o mai pot zmulga din răunchii mei.

Căci știu acum: din toată această stirpe
dură
Plecătă spre un tărîm amăgitor
Eu singur am iubit-o nefericit, cu ură,
Cîntînd ingenușcheat la masa lor.

Și poate, așteptîndu-ți corăbiile arse
Cu vîzul ca un abur scurs pe geam,
Ea sufletul o clipă și-l întoarce
Numai spre mine, cel care cîntam ...

Se stinge-ncet priveleștea sărată,
Cad, tineri, cei din urmă pețitori.
Doar eu rămîn, mai treaz ca niciodată,
La viața dăruită în care mă coborî.

Ei se strecoară nevăzuți pe punte,
În sur vechi legenda îi preia.

Doar eu rămîn să tînuiesc pe frunte
Îndurerat, bunăvoința ta.

Hrînește-ți viermii poftei cu-acest vînt
fierbînt,
Ospîj de nunță nemaipomenit!
Eu plec să-mi gem căderea ascuns după
cuvînte,
Eu, neprimut de Hades și alungat din mit.

Dar teme-ți! În noaptea de nunță aminată
Pe care Penelopa îi-o va restituți,
Un zar de os intră voi doi deodată
Tulburător se va rostogoli.

Și aerul va-ncepe în jurul lui să-ngehe
Și-o spaimă cenusie te va țînți în loc,
Cîntîndu-ți chipul nunta pe o dîntre fețe,
Pe cea căzută-n jos, fără naroc.

Îți vei privi femeia cu mari pupile arse,
Vei dibui cu glasul auzul ei, ca-n vis,
Dar simburile ei vor fi întoarse
Spre-un tărîm lăuntric, ție interzis,

Și foarte gal te vei simți deodată,
Pusti în fața nu știu cărui zeu —
Cînd Penelopa, iarăși depărtată,
Va asculta în aer vîntul inn al meu,

Și săgețile tale în vaier o să treacă,
Și cîntecul o va înlînțui
Înstrăinînd-o iarăși, cu încă o lthacă —
Un tărîm la care nu vei reveni.

C... piii nu sînt supuși nici dormici să ne asculte dar sînt teribili de bleși și noi trebuie să fim conștienți de această latură nemaiapomenită a lor trebuie să-i mulțumim după cum știm și vrem așa cum vrem și cum trebuie dacă n-ar fi bleși ar porni împotriva noastră ne-ar incendia casele ne-ar tortura ne-ar arde și ne-ar face sclavii lor al cruzimii sînt niște bestii minuscule DAR sentimentale echilibrul aproape perfect între crimă și posesiune în tărul stîng al balanței și supunere spaimă molcitură în tărul drept noi sîntem maturii creierul lucid al dirijării cu puteri neclintite pentru înclinația FINALĂ FIREASCA al mersului înainte, domnul Salamandru vorbește, copii sînt suflete naive, toată lumea îl ascultă sau poate că nu, esențial este că nimeni nu le întreabă ce gîndesc acum, îi poți minti ușor budoard cel dintr-a cincea, ăla uriu trebuie scribit cu disprețul sub o privire NORMALA-OMENEASCA devine impertinent periculos. Erg? Erg simte lipit de piciorul lui pulpa doloană a profesoarei de calligrafie, o față unsoasă și foarte maternă, care poartă chiloți groși și bufanți, Erg îi simte și zîmbește răutăcios, cu buze umede și vinete. Foarte maternă, adică asta înseamnă ceva ce miroase a șterner curat și a bucătărie așa cum un ministru probabil că miroase a fotolii obeze de piele și a mașini negre, aristocratice, care șterg aștile marile autostrăzi, dar el n-a avut niciodată prilejul să miroase un ministru. Și-ar aprinde o țigară, dar tovarășul director, vrea să spună domnul Salamandru, vorbește, iar doamna Salamandru a devenit un monument de umilitate și dăruire ochiul stîng îi lăcrimează aproape întotdeauna. Erg își amintește cum în urmă cu un an era nou venit în școală, doamna Salamandru l-a mușcat de un deget. Întimplare inexplicabilă, după care s-a spălat îndelung pe toată mina și altădată, în virtutea aceluiași fapte ridicule și periodice, al căror tîlc rămîne necunoscut și șters, a surprins-o ieșind din cabina closetului, tamponîndu-și ochii inflamați de pins, cu o mînușă verde. Și a spus că oamenii sînt urîți, dezgustători și sublimi, ar mai fi dorit să găsească ceva, o explicație poate, dar n-a mai putut continua ideea, pentru că totul i s-a învîlmășit în cap, un fel de ghem alunecos și fierbinte ce se rotește lent, ca o planetă ce se mistuie în el și i s-a făcut rușine.

...una din acele nopți amorfе și fericite, terapia somnului animalic, gura deschisă, ușor pentru o respirație liniștită, reflexă — timp de mai multe ore. În zori încearcă să se trezească, chiar dacă nu vrea, chiar dacă se simte profund revoltat de această poruncă a trezirii, dar ORAȘUL și CEILALȚI au făcut-o de mult, el nu poate, n-are cum să-și permită luxul de a-i ignora, este prea slab și nu e nici măcar bolnav, cu disperare trebuie să recunoască acest amănunt. Să se trezească... Dar încearcă senzația intensă de a fi cusut într-o păpușă mototolită, o păpușă pentru mina unui minutor, pervertită într-o mie de spectacole, o mie și una de reluări. Doamne, afară cum ninge, ce încântător și divin, o orgă uriașă albă, lansînd sunete plutitoare, fulgi transparenți, tandri și tăcuți, așa ceva depășește orice fel de așteptare omenească: sunete vagi și amortite. Toate la un loc cu zborul topt al zăpezii, cu scîrșitul de sub tălpile încălțămintei, o cum îți vin în memorie. Crăciunurile fericite și atît de duioase, cu mirarea și liniștea suverană a cerului: spre obrazul lui casabil, albindu-l. Nobila ungere a celui precoc și prea bun, cu minile întinse spre nesfîrșit, adorare și teamă, înțelepciunea neîntinutului și prelașului. Degetele cu unghiile bîntuite de secreta singelui, murdăria de sub unghi alătuții din tina cea mai obișnuită, tină de îngropat, de ascuns cît mai adînc putreziciunea. Care soarbe nesătioasă sincele animalelor doborîte și-al oamenilor doborîți sau căzuți, fără să-l deosebească, fără să manifeste oboseală sau preferințe sau respingere. Totul firesc și tăcut, scurîndu-se spre nucleul teribilului sferic.

Părăsește asternutul se îndreaptă spre fereastră. Tălpile i se lîpesc pe podeaua rece, mai înțîlci călcîiul rotund care se întinde ca o pară strivită sub greutatea piciorului și a trunchiului, fulgerînd din roz în galben spălăcit, apoi podul laebei și degetele care se împănăie umilite pe suprafața, podelei, gleznelor sînt străbătute de vene care se umflă, din silabstre se fac aproape negre. Dar inima echilibrează haosul, taifunul singelui gonit, inima se strîmbă și gîfăie aprig. Își întinde corpul care troznește, o clipă nu vede și nu aude, sunetele dispar în uriașă senzație de cădere, nu de cădere ci de sbor fantastic, trupul reanimîndu-se, trupul cu miliarde de zgomote nebănuite în țesuturi, în labirinturile de mușchi și carne, dilatare — topline — moarte — naștere, în zbaterei tăcute, nesfîrșite imperii ale vieții și morții, cataracte de transpirație, cratere ascunse ale bolilor, fisuri aburînd, dar cine are ochi pentru toate astea?, și mai ales curajul pentru a le privi. Se îmbracă alene, pieptul lui neted, neacoperit de păr tresare continuu, diridile cu pielea încrîncenată, nu găsește pentru o clipă mincea înghețată a cămășii și asta îl umple de disperare. Cămașa este ușor hotită, nu prea curată, ajuns în fața oglinzii se vede și i se face lehamite, nu de el, ci de imaginea falsificată ce o oferă epiderma lucioasă a oglinzii, dublată și încă odată reproducută pe retina lui, mai rece, mai impersonală, scaunele grosolane și culoarea dubioasă a plapumei și pantofii murdari. „M-am săturat de ciorabii ieftine, care se rup mereu la călcîie, și trebuie tot de atîtea ori să-mi procur alții sub privirile condescendente ale vînzătoare, urăsc batistele de schimbă ordinară, urăsc dinte de aur al hausmaisteritel, gura, jegoasă a portarului care salută îndatoritor, zvîcnind în picioare în fața mea, de parcă i-aș putea cășuna vre-un rău ori un bine, și chiar dacă aș putea duce-se dracului, cu toții la dracu, îdoata aia are suten de burete și trăiește numai și numai pentru sine ei, cei mai neinteresanți sînt din cîți am văzut, mereu îmi cere bani în împrumut, ar trebui să o aduc aici, în ghețaria asta și să facem împreună treaba aia cretină și grozavă și așa mai departe...”

Lacrimile îi curg șiroaie — este cu desăvîrșire orbit, corpul cuprins de convulsii unui mers nesigur, nu vede, nu aude, și ce se mai întîmplă? nu se mai întîmplă nimic unu-doi-trei-patru-cinci, pași orbi, generați de încăpăținare, de fanatică încredere în actul mersului, tălpile rezistă, genunchii rezistă, de ce nu și inima, de ce nu și ura, toate împinse odată cu limitele, contururile imuabile ale acestui trup. Inima lui intră în spațiul părăsit de o altă inimă, se zbate și ea, în același spațiu, păstrează cu siguranță încă amintirea zbaterei celeilalte inimi, străină, se zbate și ea, jocul continuă... Dîrdîind, cu obrazul încrîncenat cu mina stîngă (toate ușile din existența lui le-a deschis cu mina stîngă) — împingea moale usa și dintr-o dată este absorbit de o anume căldură, de o anume epuizare și încăntare locală sau circumsa sau însfîrșit cum se numește această odaie, CAMELLA, cu doi de L. Nimeni nu știe ce simbolizează, poate o femeie nemaiapomenită, poate un cuvînt care și-a pierdut sensul, dar ușor de pronunțat, ușor de construit cu limba, aerul, cerul gurii, așa cum animalele emit cîte un sunet în limba lor cînească — dacă ar putea fi adusă aici vorba de cîini —, cu o tandrețe și o

dăruire uluitoare, pentru ce nu și oamenii? nimeni nu-i oprește.
— Ce dorește domnul profesor? este întreat.
— Domnul profesor dorește ceva fierbinte, orice — mormăie — uitîți Erg și se simte de îndată mai bine, oricine se simte mai bine cînd este un personaj cunoscut, dar la spunea mai clar, ce-mi dai? Bea din vinul fierț citeva înghițituri lacome, nu se gîndește la gustul lui, savurează doar dezmoțirea, ființa lui începe să creadă în aerul din jur, începe să creadă în lichidul fierbînt, în minunații și bunii aburi, respirația vieții, el, ca o scoică blindă și credulă este gata să se deschidă, dacă n-ar fi buzele întinse și neadormite, păstrînd gustul amar al experienței unui sfîrșit mereu amenințător și necunoscut. Sfîrșitul supraviețuirii... Erg improviza șanse și cataclisme, poate că și această încercare o inventase, dar după un timp își dă seama că nu-i singur, atunci cînd ridică privirile, citeva înși la o masă (dintr-acele înalte și fără scaune în jurul ei), bolborosesc între ei deocamdată. Nu-l interesează nimic din ceea ce se întîmplă în jurul lui. Poate că a trecut o oră, poate au trecut două. Nu-si dă seama. Bufetierii, pentru că este un bufetier, el nu se va putea numi niciodată barman, din cauza murei lui paranoice, mura cu expresia infestulată și obuză, îngrămădită printre gropi adînci și protuberante, spinării de grăsimi lucioase, și fire aspre de păr, încălțigat în jurul bărbiei și a gurii, nu vrea să spună prin asta că un

crezee o stare de ușoară sîcîială, apoi alunece încet spre greață, apoi o repulsie mai mult reflexă. Jeri noapte a fost... și așa mai departe, pînă cînd literele se aprind una cite una, progresiv și uriașe în tine, U.C.I.S, lumina lor te rănește, îi lovește întinderile sensibile și vesnic întunecate, ca o reclamă a unui spectacol, sau a unui medicament, sensul lor nu l-ai asimilat, dar forma lor e adine săpată, o geometrie verticală, spații pline materializate, ultima scripser intensă, albă și orbitoare amară sunetul, zgomotul neuzit de altul, totul se stînge, se topește, dispare în cîmîtirea de sensuri enorme spații se afînează, sînt nișelate și liniștea vine ca o zăpadă grea și murdară. Poți orînd să scormonești acolo important este să-ți amintești de acele cîmîtiri. Poate că zbaterele pe care le simți uneori la suprafața sînt decompunerile a celor sensuri, mîmîficare, putrefacția unor spații îngropate... de asta avea să-și amintească uneori Erg fără a căuta pînă la urmă repetată în acele cîmîtiri nedimensionate — cum le numea aproape cu afecțiune.

— IMPOSSIBIL — spune — Imposibil, imposibil... și zîmbește.
Sase bărbați întore capetele spre el — IMPOSSIBIL, CE?
Sase bărbați cu capetele întoarse spre el îi spun cu ură: — Adică sîntem nepuși, mîncinoși și de neomenie? Adică NOI nu sîntem vorbim și cum gîndim? N-avem drept de auz, pari de vorbim, umeri de suportat duritățile și spusele și văzutele?

sentimentul, că drogii erorii, tot așa cum există drogii disperării ori al sacrificiului inutil, asta este misia unor țipi și credința lor în această pasiune înfîntegioasă pentru o conștiință orientată...

Sta, minuscula vietate congestionată pradă panicii, cu oorații și simptomele dogorite de incendii de neasupra lui. Nu există decît fantastica științe de piană lent, orientîndu-se oarbă peste trupul lui: chîrșit, descriind spirale impetuozose, retrăgîndu-se și revenind ca un blestem împotriva cărnii nu poartă lupta, pentru că nu-i cunosci. Vecea industria fecului și vedea flăcările, apoi renușă rezultată, în călupuri compacte, apoi, măciată de fieri profunde, ce se căscău trombind, ca un mil uscat și în adîncul acelor fisuri, spînzarea monstruoasă a mamei și cenusa se revărsa în cascade fosforescente, cu micișări dezarticulate de sarpe în agonie.

N-avea puterea să ridice.
Nimic după ceea înțînă ochii, s-a răstînat în acei medii al imaginației lui, a răstînat în echilibrul dimensiunilor fizice, a deschis ochii, a ridicat încet capul așa cum văzuse într-o durată de timp proaste, atunci cînd eroul întieze ceva ÎNGROZITOR și răvărarea, privirilor, exprimă înțotdeauna DUREREA, ABANDONAREA, și NOPIETEA nu care se întîmplă înțînțirea, l. refectorii în repaș lui eroul, sînti eroul își umple umerii de sine, cum poate se întinde la întîmpinarea zăii să se ofilească zăii, zăii înțînțirea deși deși înțînțirea, pînă în vîzui lent, ca într-un câștig înțînțirea de răsărit pe frunte și în surte lungi peste ochii fericiți mîncîndu-se succesiv, rețas în salțarii egale lui fixat în ofeșia dește departare de buzele stele. El, fumînd, și în spatele lui, CEILALȚI.
În fața lui Erg stătea El, în spatele lui, CEILALȚI. El îi ținea de mîna, în pînă un pîlle de mîntie.
— Cîtește!

DOMNUL Y VA MURI
DOMNUL Y NU SPUNE NU
DOAR DINȚII PARUL VOR RĂMINE
TREI MII DE ANI
OFOHO-OOHO! PLINSUL LUI
CRUSS

Cînd bălăndri cu murele pline de coșuri, încrîncenări și arăși și florici și crăcînap și labele vîrșite în burzoane nu zîmbea nu stia ce este aia mîla, toleranță părtinire. El se apropie de Erg:
— Sînt Cruss, elevul tău, a șaptea, ce spui la una cu asta?
— Si ce vrei?
— Nimic, aștia doar cî sînt Cruss dîră-așaptea. Al cîtu, nu? Vreau să zic că ti-ai dat desigur toată atenția să ofilești chestia AIA cu atenție... E foarte important.
— Pentru cine e important și la urma urmei ce dorești?
— Sînt sigur că ai înțeles, nu? Sînt sigur că te-ai înțeles s-o recunoști. Așa a fost și cîndăni, exact mura ta. Sînt sigur că ești gata să faci treaba aia nasală cu mîncîni. Sînt sigur că ai să reușești pînă la urmă.

Cînd bălăndri cu murele pline de coșuri, încrîncenări și arăși și florici și crăcînap și labele vîrșite în burzoane nu zîmbea nu stia ce este aia mîla, toleranță părtinire. El se apropie de Erg:
— Sînt sigur că ai înțeles, nu? Sînt sigur că te-ai înțeles s-o recunoști. Așa a fost și cîndăni, exact mura ta. Sînt sigur că ești gata să faci treaba aia nasală cu mîncîni. Sînt sigur că ai să reușești pînă la urmă.

...s-ar putea să o pîtem, nu spun eu, degeaba ne privești în haid de indiferență, dar noi știm că singele nostru și al tău va spăla și va aduce uitarea care înseamnă teroare și aspră ofrîndă ofeșia Ceilalții, tu însăși vei deveni o umare breacă o esență a celuiilalt care a fost. Micul Vladimir năvăl abuzivul slabul vietima și tot ce vrei: nu ne crezi nu ne va crede nimeni pentru ce gîndim ASA, pentru ce procedăm așa... dar tu, tu și tu, tu așteptarea poartă răspunderea și secerul jertfei lui...
.....

Dimineața zilei de 27 Noiembrie 196...
Orele 5:38 de minute.

...s-a din stînga lui se deschide singură, nesilită de vreo vîntă umană. Ea se deschide pur și simplu, așa cum un obiect oarecare poate să cadă nearencat de nimeni într-un loc unde nici o privire nu a pătruns. Obiectul va fi înțîlnit mai tîrziu de o persoană indiferentă, care nici măcar nu-l va privi probabil. Deci ușa larg deschisă: întinericul poate fi confundat cu o pastă vie, organică: o carne negră străbătută de vene și nervi înțînțite ai acestei vietăți. Dimineața și întinericul respiră liniștite — deocamdată.

Urmează intrarea. Micul Vladimir: deschide ochii: aprinde veioza: în plămîni aerul năvălește cu furia unei cascade înghețate: în fața ochiului stîng dilatat cu violență — între timp celălalt a fost închis — se aprinde existența unei minci, ce atîrnă ușor și fonată în regiunea cotului, ca un cilindru metalic. Refuză imaginea închizind ochiul. După un timp îi rezeșchide. Privirea alunecă progresiv pe întîrrea lungime a brațului stîng, pe luciul lui crud și umed, pînă la evantaiul palmei, al degetelor rășchirate în poziția lor relaxată de piciorce de crab. În același timp aude mugetul prelung al pendulei de perete, percuțiile muzicale curgînd și întinzîndu-se în spațiu, ca un lichid sonor, alb și imponderabil. Era captivul umbrelor, al odihnei silnice înghițite în doze uriașe, al somnului sagace din care se smulgea cu teasta înfierbîntată, timpotele transpirate, plîmbîndu-se cu trupul neacoperit prin cele patru odăi ale apartamentului și luciul albastrui al corpului gol, cădea în toate obiectele din jur, absorbit de țesăturile grele ale covoarelor, perdelelor și huselor. De ferestre nu se apropia. Le simtea plîndrea vicleană și crudă, vibrația melodioasă a sticlei, chemarea lemnului lăcut lucind stîns, lumina venind în fasciole întreprupte ca o respirație a sfîrșitului de toamnă. Urmează foamea ca o mîna uscată umbilind prin intestine și în momentul în care el se ridică și singele-i năvălește sub pielea obrazului sosește El. Cruss și Ceilalți.

...și Erg știe că totul e stupid, că mina lui se sprijină cu disperare de trunchiul acela pe jumătate putrezit, îi lipsește argumentele ah da, DOAR DINȚII PARUL VOR RĂMINE TREI MII DE ANI, argumentele în fața sfîrșitului sînt jignitoare...

(Micul Vladimir cu gîtul frînt aruncat în groapa asta pînă de pietre poate că mai e încă aici, dar se spune că l-au dus, tot aici voi sfîrși și eu).

...mîncînuții și abjecțiile cu care ne otrăvești, ne legi limbile ne arzi speranțele vei plăți și crede-ne voi simți satisfacția de a te răzvrăti împotriva supraviețuirii de a răstiga fericea și ineria obiectelor fragile nemurdare și te vom urma în curînd în momentul în care totul va fi mîncînuții cruzime, ne vei aștepta hrîndînd spini și buruienile...
Și risul sălbatec, înverșunat al lui Cruss scurgîndu-se ca o apă în crăpăturile pămîntului. Cruss scripă scribit DAGA VREI, POȚI SA FUGI, rîde îngrețoșat fercîndu-și palmele de piapăstie, se întoarce ca și cum ar fi dorit s-o vadă, îi simte chemarea, și întinericul se face de vată moale și fierbinte...
(fragment din roman)

ALEXANDRU DEAL

noaptea pentru cei răi

Desene de MIHU VULCANESCU

barman ar semăna neapărat cu un star cinematografic, dar cel puțin ăia au un aer mai omeneșc, chiar dacă sînt sau par, vicleni, blazați, răutăcioși. Privește matahala printre sticle ieftine, alcool-alcool-alcool, chîftele puturoase și gustări unsoase, cu mura înghețată și gîndurile lichide, sălcii, cu fruntea ca un așternut al morții. Erg izbucnește în ris, pe cuvîntul lui, un ris sănătos, dacă nu din suflet, din rațiune, risul rațional atît de salubru, „Sînt o celebritate!”, își spune și devine pentru o clipă mura bufetierului, îi simte gura care i se deschide ca o ușă rea în genunchii lui, propriul lui abdomen crește ca un aluat, se transformă în nasul acela infiorător, numai ochii nu se deschid în pieptul lui, nu-i poate deschide, nu devine decît jumătate din mura bufetierului, nu o poate realiza în întregime, și un gînd rece și nebunesc, nestăpînit se dătează în el, simultan în capul acela abominabil, că dacă ar muri, dacă s-ar lăsa rece și fără suflare, mai frînt în genunchi, apoi ar mai încerca totuși o sprijinire (din compasiune și pentru a produce o șansă minusculă aceluia bufetier), în palme, coate, umeri, bărbie, s-ar năruți ca un mușuroi uscat. AR UCIDE PE GELALALT, cu siguranță, l-ar ucide...

IERI NOAPTE A FOST UCIS UN COPII

...mai înțîlci totul se formă în el ca o indispoziție. Ar putea spune ca o migrenă oarecare. Sau cum ai respira un aer ce amenință să devină alterat cu toate că pînă la sufocare mai este, nici nu te gîndești la o posibilă sufocare, pur și simplu începe doar să nu-ți placă, să te deranjeze, să-ți

domnul Salamandru spune i prezența unei pasiuni frustate, cu bună știință, ani și ani, de

IOLANDA MALAMEN

Întîia

Sămînta carnală a stelei
strecurată fertil
în delirul cîmpiei.

Zei răvășiți
într-o fâșie nume
dreptate de vîz.

Ochii scobeau
tot mai mult
piatra festină a sabiei.

un umăr
a pluit peste nume și fapte
aruncîndu-se-n facere.

Liniște

Toamna
sî-a înmormîntat ochii
în cerul înecat
și încrîncenat.

Întîmă frunză
pe gura la subțire,
tot mai mult pînă
în îngroapă picioarele.

Singură urîtesc
lumina din proznic
și vin ca un lup
în trupul hainelor tale.

DAMIAN URECHE

Nopti albe pentru
zîmbetul tău

Zile abrupte, amestec iasătat de pagini
ierboase,
Pe unde urcă decembrie, parfumat
de oglinzile tale,
Doamnă de sticlă să nu se spargă
odată iluzia,
Și cartea de joc citită au degete
umede

Să nu se-ntunece acest miracol
de frestie
Că bate vîntul și se-ndoaie privirile,
Sînt singurul om care mai moare
de frig

Lîngă dogoarea absență a buzelor
tale
Închide ușile, doamnă, astupă
fereastra.

Cu cămin din care se fac minștiri,
Și zîmbești în somn pentru stelele fixe,
Că dormi frumos și te trezești
frumoasă,

Ca o cutie de aprins mîhniri pentru
Sisif.
Am putea îngroșa cerul cu alfa somn,
Ce-ți pasă că-n orașul acesta de piatră
simetrică

Mai sînt la modă nopțile albe
Care urcă pînă la fereastra ta,
blocați
Cu pămînt din care se fac minștiri.

Urmează patima

Acuș, după ce ai sfîrșit această zi,
Nepriepîndu-te la minuni mai
luminoase,
După ce ai căzut pe scări îndoioile,
După ce m-ai făcut albastru de
alunag lumea,

Coboară încet către norii din
cuerul de cerb,
Îmbracă-te cu unul din ei și valsează
Pînă-ți dispar mîinile și trupul
și se pierde

Într-un vîrtej amar de noapte verde.

Nu mai acună mai poți inhăma florile
La o dorință-ncheiată cu dinții,
Nu mai acună te mai poți răsuși
pe valuri

Pînă se va tîci timpul ce-ți
bea urmele,
Ascultînd gălgăie de aur a singelui,
Odată cu minutarele ce te arată
pe tine,

Ca pe-o oră ce uită să fie exactă,
Lăsîndu-se-n spaima celui mai
aspru parfum,
Urmează patima, numai acum.

ELISABETA NIȚĂ

Sfîrșit de anotimp

Timpul plutește cumplit
pe lîngă brațele tale,
eu mă rog la arbori
Mă rog necontenit
să te țînă
în această culoare
dar se sfîrșește
anotimpul nostru,
anotimpul arborilor —
să-ți fac loc să treci
eu am rămas
într-o nevăzută margine.
Se sfîrșește anotimpul nostru
trist și ciudat
nu mai pot răsii nici o rugă
nici o rugă nu mai pot răsii
pentru liniștea grea
în care-ai plecat.

GRETE TARTLER

Și marea

Doamne fie lăudat
mersul meu cel numărat
pașii s-au sfîrșit în ceață
pînă dincolo n-ajung
fie lăudat albastrul firul
nesfîrșit de lung

somnul timpului de ceață
orga ceasului hotaric
zdrîntuț de lumină
în cărări, atît de dancic,

vin la mine fără mine,
cum să recunosc, să caut
și se-adună cadrul mării
și pustul sec de flaut

și-a căzut piatra
în imnul rotund,
inele, inele
și piatra tot cade
puncîndu-mi cărarea
zborul cu mers numărat
și marea și marea și marea.

ION, ÎȚIC ȘI STRUL DEZERTOR, RĂSCOALA

„Știu, a ceti la înfinit aceleași cărți, este a rămâne în urmă a nu fi, în curent cu „ultimile producții” străine și naționale. Dar lucrul poate că are și un avantaj: Decît să pîndești pe la vitrine să afli „ce mai e nou”, ca să fii în curent nu știu zău, dacă nu e mai cumințe să cetești lucruri vechi și bune. Vitrina este o loterie unde, ca la orice loterie, sînt foarte puține bilete cîștigătoare.

Și apoi, o carte recitată, niciodată nu e aceeași. O operă literară e ceea ce vedem, sau mai bine zis, ceea ce putem noi vedea în ea. De aceea, pentru fiecare din noi aceleași pagini conțin altă cea.

Și cum încă noi nu sîntem neconștient aceași, și cartea recitată după o bucată de vreme e alta. Incidente, observații, pașaje pe care, nu le-am vădit în seamă altădată, fiindcă erau în sfera unor probleme ce nu ni le pusesem, acum le observăm și le găsim extrem de interesante”.

G. IBRĂILEANU

La cincisprezece ani, pe cînd eram în liceu, am citit pentru prima oară romanul Ion. Naștrău că am îndrăgit personajul principal, pe Ion, pînă la adulțenie. Curios e însă că nu l-am disprețuit prea mult pe George, polițianul lui Ion. Ura cea mai cumplită, dacă merge o asemenea exprimare cînd e vorba de sentimentul unui adolescent, o aveam pentru Savista ologa, cea care îl înștăntă pe George de întîlnirea dintre Ion și Florica. Apariția jugoliană, monstruoasă, ea mi se părea că a declanșat finalul cel sumbru. În timp ce Ion și Florica pun la cale întîlnirea lor „amîndoi întoarseră privirile deodată la Savista care horea ca gura căscată și înghitea din cînd în cînd. O privire înfricoșată, cu o presimțire urtă, care însă trecu repede ca o nălucire.

— Doarme, doarme — murmură Florica. Savista respiră greu. Sudorii îi curgeau șiroaie pe frunte, pe obraji. Roi de muște zbîzneau în jurul ei.

Atunci m-am observat și nici nu puteam să observ, înspăimîntat pur și simplu de portretul monstruos: „...o presimțire, care însă trecu repede ca o nălucire”. Acum remarcă că finalul e avansat (intr-o simplă notație Rebreanu avansează chiar un roman întreg, cred că în acest sens nu depășește nimeni, de nici undă), e avansat deci finalul cel sumbru. El, finalul, e așa cum e tocmai pentru că prevăduse că „trecu repede ca o nălucire”. Astăzi, ologa mi se pare, dincolo de înfructiparea ei compătimitoare, o ființă perfect morală. Ologa e chiar un personaj ideal pentru că ea „judecă” fără să ia în considerație nici un fel de circumstanțe. Pentru ea nu sînt clare decît datele inițiale: Florica e soția lui George, Ion a fost căsătorit cu Ana și nu are ce căuta la nevasta celui dinții. George o ținea pe lingă casa lui oricum, fără să fie nevoită să-l facă servicii, altădată după aceea ologa ținea conștiențele „logici” ei cînd va fi îngustată de Florica.

Mă întreb pe Rebreanu, de fiecare dată cînd citesc romanul Ion ceea ce așa numiți desinele-percehi. La început, între oameni pare a nu fi nici un raport, la un moment dat însă ne dăm seama că un personaj depinde foarte strîns de altul. Jumătate din destinul unuia se află încorporat în celălalt, oamenii se împotmesc sau cad pentru că nu-și dispun de întregul destin. Raportul devine tragic prin neputința concilierii termenilor. Ion-George, Ana-Florica, Vasile Baciu-Glanetașul bătrînul, Belciug-Vasile. În fiecare dintre ei destinul celuilalt, cel puțin jumătate din el, se află încorporat ca o piatră rea. De aceea ei nici nu se pot „lupta” propriu-zis între ei pentru a-și dobîndi fiecare destinul, îl oprește teama. Astfel romanul Ion e tragic încă din premiză, asemenea operelor antice. Poate că în sensul acesta el e într-adevăr „epopee”.

În capitolul doi, Sîrcoșia, Ion se duce la coasă. Cu o zi înainte îl bătuse pe George, de fapt se „răcorise” după rîsunca ce l-o făcuse Vasile Baciu la horă. Pămîntul lor era undeva sus pe coastă: „Mai urc Ion vreau sferă de ceas. Locul era tocmai în inima hotarului”. Pe drum apare Ana. Fiecare, la opțiunea dată, Ion o vede. O strigă chiar. Fata urcă, ajunge lingă el. Discuția puțin amîndoi. Ion vorbește în doi peri. Naivă, puțin pleacă și el, încă nerobit întru-totul sentimentelor sale, are o licărire de logică, foarte vagă însă: „— Tare-i slăbuț și uritică, săraca de ea”.

Diminuțivele aici sînt excelent plasate. Dar în acest „săraca de ea”, Ion de fapt îl precizează destinul. Aici e așa licărire vagă de care pomeneam. Odată însă ea spulberată sentimentul revine pe primul plan: „Rămase cu ochii pe urmele ei pînă ce dispăru la colitură.

Și vîzînd-o cum se legăna în mers, ca o tresie bolnăvioasă, fără vlagă, slăbănoasă, avu o tresărire și o părere de rău:

— Uite pentru cine rabd ocări și sudălmii!” Această remarcă ne atrage atenția încă o dată asupra viitoarelor victime. Remarcă e, repet, la începutul romanului. La Rebreanu, cum spuneam, întocmai ca în tragediile vechi, destinele ne sînt date de la început, ne interesează cum fiecare își mintuie destinul său. „Săraca de ea” a fost deplină apriori și de acum ea a devenit nu numai un simplu instrument, cum se spune, ci și o așteptare care trebuie să se împlinescă.

Am făcut următoarea experiență: am vrut să extrag și deci să înlătur din acest roman ceea ce se cheamă „romanul familiei Herdelea”. Năstrușnică idee! Ion rămîne un roman stîngaci, poate prea naturalist, și așa e acuzat el puțin de lucrul acesta, în orice caz nu ar mai rămîne nici pe departe romanul pe care îl cunoaștem. Înseamnă asta că cel de-al doilea roman, al Herdelenilor și al lui Belciug e foarte bun, și cuplat cu romanul lui Ion, dau un tot strălucit? Dau un tot strălucit, dar nu pentru că e foarte bun, nici măcar bun. Familia Herdelea nu are nimic din ceea ce ar putea constitui substanța unui roman tragic. Din destinul ei s-ar putea scoate cel mult un roman de rafinament stilistic, cum sînt cîteva în literatura noastră.

Al doilea roman, nu spreosește deci valoarea primului cîntînd cîntec știe ce, el nu adaugă. Nu adaugă nimic. Al doilea roman e pur și simplu un procedeu artistic de care usează scriitorul, cum va fi, mai tîrziu în Răscăala povestea lui Titu. La prima vedere e un procedeu artistic care ne nedumerește cel puțin, pentru că nu-i o simplă antiteză sau altele pe care le cunoaștem. Prin acest al doilea roman, procedeu artistic aproape monstruos, Rebreanu creează, succesiv, perioade mari de timp în care Ion, Ana, Vasile Baciu monesc, au prilejul de a se decanta lent. Lui Rebreanu îi e specific ritmul net, majestuos, ardelesc, care a și fost observat. Prin acest al doilea roman, Rebreanu satisface o anumită sete de repaus, necesară eroilor săi, după care aceștia tinjesc. Urmărim tribulațiile amoroase ale lui Titu cu Roza Lang, nenorocirile învățătorului Herdelea, logodna și mărișorul Laurei, incurcăturile, la un moment dat, ale preotului Belciug, toate presărate ici colo — ce știință românească aici! — în corpurile romanului propriu-zis, acesta din urmă capătă credibilitate. Între timp — în timp ce urmărim acestea — admitem că s-a petrecut ceva și „dincolo”. Între timp e un răgaz. În acest răgaz „dincolo” se petrece ceva, sau numai admitem că se petrece ceva. Mai degrabă e vorba de această din urmă posibilitate. Lipsind acest al doilea roman, primul ar fi fost prea brută. Poate chiar insuportabil. Scenele lui s-ar fi succedat prea rapid, la un moment dat ar fi devenit incredibil prin sos. Ion nu ar mai fi dat lui Călinescu impresia că e „o capodoperă de o măreție linistită, solemnă ca un fluviu american”. Fără al doilea roman, Ion ar fi fost cel mult o înșiruire de cascade a căror muzică s-ar fi anulat reciproc. Solemnitatea ar fi fost înăbușată de zgomot, „sînțurii” ar mai fi fost „epopeice” pentru că atunci am fi recepționat zgomotul și nu ecoul lor. Cită risipă a trebuit făcută pentru aceste ecouri pure!

Nu mai Rebreanu putea, numai lui i-a stat în puțință cel puțin în cadrele prozei noastre, dar eu nu cunosc în sensul acesta un alt scriitor de auzirea, să fotosească un asemenea procedeu artistic însoțit și urias, să fotosească un roman întreg ca pe un simplu truc artistic.

În opoziție cu George Călinescu, profesorul meu de literatură din liceu, Ștefan Munteanu „vedea” în navelistica lui Rebreanu pe uriașul romancier de mai tîrziu, și nu numai „un observator al proceselor sufletești obscure, aproape bestiale”. Obligat de programa școlară să ne analizăm la clasă din întreaga navelistică a scriitorului numai pe Îțic Ștrul dezertor, profesorul ne-a atras atenția asupra modului cum Rebreanu știe, încă din năvele, să noteze romanele. În schiță sau năvele, timpul nu joacă nici un rol sau joacă unul

foarte redus. Între două capitole ale unui roman timpul e imens uneori, în roman timpul deține un rol de prim ordin (între altele spus, de aceea le este multor tineri prozatori ațit de greu să treacă de la genul scurt la roman, experiența unei ajunși la rafinarea în cadrul schiței nu i-a învățat toțiș nimic asupra felului cum să lucreze cu timpul. Sînt nevoiți deci să-și înceapă romanele de la început. Schița lucrează cu vreme, care e statică, romanul cu timpul, care e dinamic).

Deci, după ce Îțic se sinucide de o ramură a pădurii și e găsit dimineața, scriitorul notează, și asupra acestei notații ne-a atras atenția profesorul nostru din liceu, că în cap, în locul capetei căzute jos, se află acum o altă capelă, de omăt. Aceasta e notația unui mare romancier: din timp eroul a fost avîrșit în vreme. Teasta lui Îțic, caldă cîndva (cînd? căci moartea nu se mai datează în timp) a devenit un obiect, întocmai ca piatra, ca lemnul, pe care zăpada se depune firesc. A mai notat cineva în literatură ațit de simplu moartea?

Tot Călinescu spune: „cam tot volumul întii, luat în sine, este fără interes”. Numai că nu îl putem lua „în sine”, cu ațit mai mult la a treia sau a șasea lectură. Sînt sigur, sînt asta, că la data cînd și-a scris Istoria Călinescu nu citise decît o singură dată Răscăala.

Artisticeste vorbind, Răscăala se naște și se dezvoltă din umbrela lui Ilie Rogojinaru. Romanul începe astfel:

— Dumneavoastră nu cunoașteți țărutul român, dacă vorbiți așa! Ori îl cunoașteți din cărți și din discursuri, și atunci e mai trist, fiindcă și-l închipuiți martir, cînd în realitate e numai rău și prost și lenes.”

Cine e acest personaj care tună ațit de revoltat, aproape prevestitor?

„Ilie Rogojinaru sîrșii, gîfîind de convingere. Iși șterse cheia săfoasă cu o batistă mare țărătească și își smuci mustața groasă, pleoștită, din care citeva fire i se încurcaseră, supărîndu-l, la colturile gurii. Era arendașul moșiei Oleanu-Dolj. Sîlînios și burtos, cu gîtul de tau și capul rotund, avea niște ochi căprui săltăreți și o figură jovială parcă pornită mereu numai spre bucurii”.

Mai teribile decît cuvintele lui prevestitoare sînt cele care i se dau în replică:

— Domnul meu... domnule Rogojinaru, un lucru rămîne indiscutabil: că noi toți, dar absolut toți, trăim de pe urma trudei acestui țărutul, așa prost și lenes și rău cum îl categorisesc dumnezeii!”

Aceste cuvinte sînt ale lui Simion Modreanu și sînt mai teribile decît ale lui Rogojinaru pentru că ele sînt spuse de omul care la sîrșitul răscoalei, devenit ministru de interne, e cel care face planul de represalii al acesteia.

De altfel, notează scriitorul: „Arendașul fu ațit de umit că nu mai putu răspunde.” Pînă aici nu am trecut de prima pagină a romanului!

După alte dialoguri, trenul sosește la București. Oamenii din compartiment își dau mina, se despart. Spre seară, Titu are întîlnire cu Grigore Iuga la Enache la restaurant. De față mai sînt Baloleanu (viitorul prefect) și directorul Băncii Române, Constantin Dumescu. Se discută aprins „problema țărănească”. După o vreme, „de la masa de alături intervine cineva cu glas familiar”: „E Ilie Rogojinaru”.

Discuția din tren se reia, de data asta și mai interesant. Rogojinaru face elogiul arendașilor. El: care „are o veche experiență în privința asta”, cere să i se dea voie să rămîna convins „că arendașii a intervenit tocmai pentru că țărutul e lenes și nepăsător”. Și, de asemenea, dă de înțeles că cu acest țărutul trebuie dusă o politică severă, altfel cine știe ce s-ar putea întîmpla.

Revoltat, Grigore Iuga îi replică, așa cum nu făcuse în tren:

— „...mi se pare prea monstruos ca un om care trăiește și se îmbogățește din exploatarea țărutului să afirme toțuși cu ațita insistență, că țărutul e lenes! (...) Nu ne-a trebuit țărutul cetățean, ci țărutul animal...”

După această ieșire a lui Iuga, scriitorul notează: „Rogojinaru deși avea replica gata, ca să nu mai invenizeze lucrurile, se mulțumi să mormăie ceva în farfuria lui”. Discuția despre „problema țărănească” se curmă aici. După alte povești, mai futille, cum cerea și împrejurarea, se despart în fața restaurantului.

„Iuga rămăsese cu Titu. Chiar atunci apără în ușă (o adevărată piatră rea) Rogojinaru, cu o țigară de fol între dinți, cu o umbră străveche la subțioară (Atenție la umbrelă!).

— Cuoane! zise dînsul către Grigore, cu glas părintesc. Dumneata ești înmăr și te aprinzi lute, iar eu sînt bătrîn și nu mă supăr cu una cu două (v. „planurile”). Nu știu cînd ne vom mai întîlni (vom vedea mai jos cînd l), dar să dea Dumnezeu să nu zici niciodată: a avut dreptate aforisitul de Rogojinaru... Noapte bună!”

Parcă-i un duh rău, mefistofelic, iar acest „noapte bună” avîrșit în treacă e mai degrabă un zîmbet cinic, șiret, un zîmbet al diavolului care le știe pe toate.

„Grigore Iuga îl privi o clipă și nu spuse nimic. Familiaritatea arendașului îl sicția... „Coborîră în Calea Victoriei fără a schimba un cuvînt. Se porni (la Sadoveanu acest procedeu apare curent) un vînt aspru, prevestitor de ploaie rece. Norii se lăsaseră jos, aproape parcă pe acoperșurile caselor. Cîte un vîrtej de aer se răsucea pe strădă, mătîrînd praful, ridicîndu-l și aruncîndu-l pe trotuare, între piciorarele rarilor trecători” — (Mi-a spus cineva sau am citit undeva că numai din muzică — dacă nu cumva o știe de-a dreptul, Rebreanu cred că o știe de-a dreptul — înveți ce e creșterea și devenirea. Simfonia singură îți arată cum crește materia sunetelor către sens. Muzica te familiarizează cu acest haos al lui „ceea ce nu este încă” pe care ai să-l găsești mai tîrziu peste tot acolo unde e viață).

În sîrșit, apare umbrela!

„Grigore își aduse iar aminte de Rogojinaru: vezi, el a presimțit schimbarea vremii și a venit cu umbrela.” Hotărît lucru, Rogojinaru e un diabolic, un personaj rar și în literaturile străine, dar de care pînă acum nu cunosc să se fi ocupat cineva. Lui îl stă în puțință să prevadă nu doar întîmplările vieții, nu numai catalicisemele sociale, ci catalicisemele naturii însăși. El e, pe o singură voce, un fel de cor din tragediile antice.

Impresionat de umbrela lui Rogojinaru, și după o adîncă tăcere, Grigore e nevoit să conțede:

— Poate să fie numai o modă trecătoare („problema țărănească”), dar poate să fie și o durere străveche care apasă sufletele ca o piclă năbușitoare. Cine știe?”

„Dumneavoastră nu cunoașteți țărutul român...” prevăstă Răscăala; prin cuvintele de mai sus ale lui Grigore e înțeles de fapt, începe greu, pe parcursul unui întreg volum foarte interesant, începe enorm de greu ca o desprindere dintr-o nebuloasă cosmică, pentru că „piclă năbușitoare” trebuie înlăturată, după o trudă intensă și colectivă. Între aceste două, umbrela străveche, neagră, a lui Rogojinaru mi se pare acum că s-a intruchipat într-un corb cu clonț de fier.

Tot în primul capitol facem cunoștință și cu Petre Petre! Numai după cîteva lecturi am observat lucrul acesta. De fapt, în capitolul întii, facem cunoștință cu toate personajele mai importante ale cărții, singurul care nu apare e doar Personajul-mulțime: răscoala. Dar Petre Petre e în fond mandatarul lor. Se întîmplă în primul capitol mai mult decît o simplă cunoștință cu niște personaje. Parțial am văzut lucrul acesta. Considerîndu-l, după pînțele date care ni se dau despre ele aici, le putem întui chiar destinul viitor. Apar acele notații laconice, zvîrlite la prima vedere într-o doară, egale însă cu destinul. Să ne oprim la Petre Petre, așa cum apare el în acest prim capitol. În casa cismarului Mișu Mendelssohn, unde Titu se duce să-și repare un pantof, se discută bineînțeles „problema țărănească” (Ce mare roman al obsesiei e acest prim volum al Răscăalei! Numai pentru „uvertură” de data a-

ceasta lui Rebreanu i-a trebuit un roman întreg și a „sacrificat” un roman întreg). — Măcar dreptul de-a ne țingui între noi (zice fiul cismarului, camarad de armată cu Petre), să ni-l păstrăm, că altfel... Ce zici, frate Petre?”

Sub ochi o să ne apară ceea ce de acum putem numi o apariție sadoveniană (cum, de pildă, în Orb sârac, cel care deapănă în acompaniamentul cîmpului cîntecul mîzoare. E a doua oară cînd ceva din Rebreanu îmi amîntește, fie și vag, de Sadoveanu).

Petre deci nu poate să spună nimic, o exclamație, cel puțin la început, i se pare prea mult.

Întrebarea o puse militarul lui care, în colțul cel mai întunecos (amintea la piclă năbușitoare), pe marginea patului de scînduri, seșea cu șapca pe genunchi, muț, necîlnit, parcă ar fi fost de piatră! Surpins de întrebare, făcu un început de mișcare să se scoale în piciorare, își luă seama și se înțepeni mai tare pe loc. Răspunse gros, straniu, ca din altă lume:

— De... Toate cuvintele ar trebui subliniate pentru că ele sînt notații sînt „sunete” în vederea întocmirii „sensului”. „Ca din altă lume e, însă, înfiorător și ne trimite la finalul romanului. Ca și în cazul replicii lui Modreanu din tren, și aici cineva rămîne umit:

„Titu întoarse capul spre el umit. În întuneric (iar piclă aceea) desluși (verb trucidic) de fapt osoasă, negricioasă (Petre Petre e de fapt Ion), din care scăpărau doi ochi aprinși”.

Și, acum, atenție la mințile lui Petre și mai ales la capela lui.

„Mîinii mari, noduroase, sprîjneau capela pe genunchi, împrănute (!) într-o crispare stîngace, înfricoșate parcă să o turtescă.” Titu schimbă cîteva vorbe cu el. Între altele:

— „Mi se pare că nu ești bucoreșean? — Nu, nu! făcu repede și apăsă caporalul ca și cînd ar fi vrut să se apere de o rușine. Sînt de la țară, județul Argeș.” La sîrșit, cînd cismarul îi spune lui Petre că dacă așteaptă ca boierii să le dea pămînt, atunci o să aștepte mult și bine:

— „Om aștepta, ce să facem! mormăi Petre Petre, coborînd ochii spre genunchi, la capela pe care o motolotisea cumplit”. Printre o simplă notație, o capelă, cu cinci minute înainte nesfonată, apol motolotit cumplit, ne arată că între timp s-a întîmplat ceva înspăimîntător. Și n-a fost încă înlăturată din piclă aceea aproape nimic. În prim plan nu a fost decît motolotit o capelă, cumplit, de către două mini „mari, noduroase”.

Capitolul întii al Răscăalei mi se pare compendiu întregului roman, mai ales prin cetele două rînduri care îl încheie:

„Plecînd, Titu dădu mina pe rînd cu toți. Mina lui Petre era grea și aspră și reavănă ca pămîntul”.

Cel „din lumea cealaltă” e un mort în devenire, chiar dacă deocamdată numai mina i s-a identificat cu țărîna.

Am promis să revin la Ilie Rogojinaru. Sîntem iar la gară, în Iunie. Rebreanu are predilecție de a-și încheia romanele cu reluarea într-un fel sau altul a începuturilor. „În mulțimea călătorilor care alegeau spre țare, Grigore recunoscu pe Ilie Rogojinaru, arendașul de la Oleanu. Întoarse capul, aceea i-ar fi fost frică de el. (Dacă prevăstăse iar ceva?). Rogojinaru însă îl zări și veni glonț, cu un șeamantan în mină, asudat și zîmbitor.

— „Mă mai cunoști, cuoane? întrebă dînsul lăsînd jos șeamantanul și ștergîndu-și fața și chelia cu o batistă mare. Am auzit și-am citit ce-ați pățimit! (...) Nu vă spuneam eu că țărutul sînt ticăloși?... V-duceți aminte?” Povești apoi cum a scăpat el cu fața curată, evocînd procedeele monstruoase de care s-a folosit. La reflecția lui Grigore: „Dacă noi nici dintr-o nenorocire ca asta nu învățăm nimic, atunci...”, Rogojinaru își iese din sărite, „întrerupse supărat”: „Adică ce să învățăm cuoane?... A-ți ține mai bine în friu ori a-ți învăța să ne măcelărească pe toți cum porniseră?... Nu, nu! cuoane! Aruncați în foc cărțile cu teorii și concepți a vedea pe țărani așa cum sînt și cum s-au arătat chiar acum!”.

„Logica” Savistei (cea care trăgînd cu urechea se umpluse de sudori reci, Rogojinaru e de asemenea mereu transpirat, se vede că le este frică, o frică pe care vor s-o amine prin prevăderea era umană, chiar dacă puțin excesivă (Savista era ologă), a lui Ilie Rogojinaru e diabolică și inumană.

Georghe SUCIU
(Din „Memorial de lectură”)

(urmare din pag. 4)

cînd vine ceața

minerilor, cîntînd și eu, ceva mai fornăit și mai timid, e adevărat, izbînd ușurel sticla de scîndura subredă a mesei, la momentul „hei!”. Și poate că pînă la urmă totul ar fi fost în ordine, și-aș fi urlat la urechea cuiva că viața este minunată, că... dacă la un moment dat, harbuji-capete, nu s-ar fi rostogolit spre un loc anume ca un ghiornon. Vai! ațit de tîrziu, și toțuși a început bătaia de zina minierului. Doi moși de lingă mine, mustăcioși și beți, se certau pe numărul morților din anul acela. Ba trei, ba doi, ba unul. Sub un mort n-au coborît. Îmi pusesem în gînd să nu mă mișc de acolo. Cîntam să mă conving că știu totul, că am înțeles tot ce era de înțeles acolo la R., că nimic nu mă mai poate umi pînă dincolo de post. Dar cînd am rămas singur de tot, la masa aceea lungă și bătuță în pămînt, căzută printre sticle și mirosuri tari, am fîșnit ațitîndu-mi că-măsa, avîntîndu-mă în masa de trupuri supraîncălzite și agitate, peste care se țira Jo. De fapt îl țirau oamenii spre un loc despre care nimeni nu știa nimic. Că-măsa fi fusese sfîșiată, pantalonii de asemenea, rînjă, nu depunea nici un efort pentru a scăpa. Pur și simplu se lăsa lovit și sfîșiat și înjurat, fără să observe singele de pe brațul drept, nici singele de pe obraz, probabil propriul lui sînge nu-l impresiona în vreun fel. Doar ochii, ochii aceea înguști, cu o jumătate de existență în el, spuneau că totul este știut, că totul este cum trebuie, fiind și mai reci și mai duri. Am avut chiar impresia că s-au oprit și asupra mea. Incurajîndu-mă în drumul spre el. Dar se îndepărtă mereu, lumea turbase parcă, toți chîțăiau și înjurau ridicînd brațele topăind. Da, și eu chîțăiam și înjuram pentru că nu reușeam traversarea. Oh! eram așa de nedrept crezînd că doar eu sînt în măsură să ajung acolo la Jo, care înjunghiasse un om. Cei care îl purtau, ajunseseră pe podet. Podetul scîrțîia, era clar cum pîrșie.

Podetul scîrțîia și se pregătește să rămîna fără balustradă. Între mine și Jo, nu mai erau decît doi oameni, mă pregăteam chiar să află ce vreau, ce m-a adus acolo, cînd mi-am dat seama că nu mai am piciorare, că mă scufund sub greutatea unuia care venea din spate, păsînd peste șalele mele. Era San, șeful de post, se înfășurase și se hotărîse să pă-

șească peste noi pentru a limpezi lucrurile care amenințau cu un sîrșit cum complicat. El singur. San, l-a prins de ceafă și de pantalonii, l-a săltat deasupra capului, și așa înconjurat de harbuji-capete, s-a dus cu el pînă sus în deal, unde se afla postul de miliție.

Cel tăiat de Jo, un brădean, a fost dus la dispensar pe brațe, escortat de fetele venite la R. de Ziaua Minerului și care erau foarte speriate, dar nu destul pentru a regreta, că au venit acolo sus.

Ce oameni? a spus Mișu cînd ne-am întors la masa aceea lungă, aproape festivă și bătuță în pămînt. Ce oameni! a repetat el scribit și imediat a făcut același gest de pe drumeaș, despre care v-am mai spus, prin care chipurile s-a lămurit și despre mine, căci la acel „Ce oameni!” al lui, nu m-am sfiit să-l privesc drept în ochi, cu dispreț, ca pe o mișcare, furios și agresiv, și n-am încetat să fac asta, pînă ce nu m-a repezit, spunîndu-mi:

— Ce? Poate-ți place? și s-a holbat. — Nu că-mi place, dar mă interesează. Mi-e frică de Jo. De o săptămînă mi-e frică de el. Vrea de la mine ceva și nu știu ce, dar asta n-are nici o legătură cu înțelegerea. Poate că Jo este scribit de noi toți și de aceea a fost asta. Oricum, rămîne un „de ce” ațit de important, încît îmi vine să renunț la mine. Am fost dat afară din școli, din toate adică, și am făcut cîteva, dar nimeni n-a reușit să explice de ce și cum. Eu asta vreau să știu, și nu-mi pasă de cei dispuși să dea din minți. Și eu vreau să izbutesc, să fac ceva. Toți care sîntem aici, toți oamenii din lume vor ceva. De ce crezi că eu nu sînt contaminat, de ce-mi cereți să plec în altă parte, la alte școli. Ultima dată am fost acuzat de idioțenie, pentru că mă uitam pe geam ore în șir (doame ce mă mai înfierbîntasem). Nu-mi trebuiesc banii de aici de la R. decît pentru a mîncă și bea. E mai bine decît oriunde aici (o să mă pufnească plînsul) și n-o să mă dai afară. Toți m-au dat afară, toată lumea s-a simțit obligată să spună că sînt un netrebnic, un neisprăvit. Poți fi sigur meștere că

te urăsc din tot sufletul. Pe dumneata și pe toți cei care vă filifitzi brațele cînd ceva trece peste înțelegerea imediată.

Între timp, la masa noastră, s-a adunat multă lume. Pentru o fracțiune de secundă, m-am gîndit că mă vor înșăca, pentru a mă purta ca pe Jo, și-am ridicat o sticlă. În care mai era alcool. A fost doar o fracțiune de secundă, deci mi-am justificat gestul, prin dorința de a bea. Am băut și am înțeles că nu mai pot rămîne la R., că trebuie să plec în grabă și cit mai nevăzut.

Încă nu se înserase. Dormitorul era gol și dezolat. Ca bagaj, aveam o singură sacose, iar ca obiect de preț, un binoclu pe care îl furasem de la Ghio, puțîn înainte ca Ghio, să plece, de asemenea, în condiții speciale. Am scos binocluul din sacose, l-am privit, l-am învîrșit, apoi cu o zvicnire, l-am aruncat pe geam. Închidînd ochii, în așteptarea exploziei de la întîlnirea binocluului cu asfaltul. Nu s-a produs și a fost groaznic. O imensă insatisfacție, a strecurat toropeala. În tot corpuș. Binocluul căzuse pe iarbă și n-am înțeles niciodată de ce bufnitura venită în locul exploziei, m-a determinat să cred că sînt un tip sîrșit și fără șanse, vinovat de tot ceea ce se întîmplase pînă atunci între mine și oameni. M-am chircit, lăsîndu-mă pe dușumea, apoi m-am rostogolit pe sub patul, zvîrcolîndu-mă, mormăind „Inger, ingerăsu meu” tînguindu-mă și plîngînd în hohote, așa cum făcea Micaștina, sus pe captor. Cînd toți plecau de acasă, mă chema acolo sus, o obligase pe mama să-i facă un captor ca în satul nostru, apoi începea să-mi vorbească despre neamurile noastre, despre casele de acolo. Începea molcom, aproape sfîștos, pentru a se aprinde cînd venea rîndul băieților. Cobora atunci în fața iconaiei, rugîndu-se, gemînd mai tare pentru a sîrșii bătuindu-se cu pumnii în piept, nu în cap, în piept, pînă ce se înroșea carnea zbircită și renunța avînd ochii închiși, o înfășurase de om care a scăpat de moarte, de ceva definitiv, eliberată. În stare să-și reia viața printre noi pe care de fapt ne disprețuia acceptînd s-o îngrîmii. Eram buni prieteni și-mi spunea

adesea: să nu te desprîzi de tine niciodată, niciodată băiețelule, și așa nimeni nu contează cu adevărat.

Am ieșit pe coridorul întunecos și murdar. Exact pe cealaltă parte a rîului R., se afla postul de miliție. Jo se mai afla acolo. Ploațul era la fel de plin și de agitat. Lu, Mînd și ceilalți, firește erau în ploați, nimic nu se schimbă la R., doar că nu mai puteam sta. Venisem cu Donc, după planurile lui, dar Donc a plecat și el. Dar Jo? cu Jo ce-i? cine-i Jo?

La-mă găsît întins, cu pumnii sub cap, molfăind bete de chibrit. M-am oprit în prag. Încetă să mă rontăie, dar nu se mișcă din loc. Pentru prima dată puteam să-l privesc în voie și să înțeleg.

— Tu ai fost pe galeria aceea veche și urtă? I-am întrebare eu în loc de salut.

— Te-ai cam speriat, nu? foarte rău că te-ai speriat. Aș fi vrut să-ți spun tot felul de lucruri. Părea îngrozitor de diferent. Dacă te-aș fi prins în mină, ar fi fost altfel, cu totul altfel. Aici există Șan și grațiile și mortul. Aici există chiar eu, încă mai există și-ți destul de jenant să știu asta. Uneori nu se mai poate, uneori se încetează totul, vine ceața adică, și chiar dacă ai multă putere în tine, nu poți reuși hățîșul. Te mulțumesti să urăști din toți rărunchii și vezi singele atunci, și vezi să ucizi, să distrugi, și izbzești pereții cu pumnii sau izbzești paharele, și-ți curge sînge și nu te potolești, căci tot nu-ți vin sub ochi cîmpurile verzi din copilărie. Momentele acestea sînt extraordinare, se schimbă totul în jurul tău, stările de agregare ale obiectelor, calitățile lor fizice în general. De oameni să nu mai vorbim. Îi înțeleg perfect și ești trist pentru asta, ești și mai descoperit și mai singur și mai curd. Oamenii devin niște vietăți care circulă de colo-colo și sporovăiesc și iubesc sau nu fac nimic, oricum există și știi totul sau asta este impresia ta, și-i suficient.

Și vietățile astea, devin de-odată în mijloc de a scăpa de moarte. Aici trebuie să fii atent Al, aici la venirea ceții, tre-

bule să fii foarte concentrat, aici poți afla de la lume ceea ce nu poate fi formulat, căci chiar în acel moment, un gînd cumplit limpezeste lucrurile și accepți din tot sufletul, cu toată pioșenia și credința în Dumnezeu, că dacă vezi singele altuia, desprînderea altui suflet de trup, poți da o dimensiune a ceea ce numim cu destul ușurință viață. Devii în acel moment fantastic de înțelept, domni totul, lumea întreagă se zbenjue prin capul tău, toate bucuriile și triste

jurnalul unui cobai

fragmente

Încep să citesc „Spaimă și Cutremurare” de Kirkegaard. Și regăsesc drama mea, aceeași: între condiția mea, organică, de viață, și între legătura, unirea acestei vieți de aceeași unei femei pe care-o iubesc. Nici Kirkegaard n-a putut îndeplini această uniune. Și el și-a pus întrebările derind din dreptul lui de-a lega sau nu o viață de a lui, și el a crezut că — devreme ce, în chip fatal va trebui să se despartă de iubita lui — ea va rămâne cu el pe un plan al eternității.

Și Kirkegaard se folosește de un instrument care, în ultima vreme, m-a atras: teologia. Mistică teologă. Ei bine, nu! nu pot suporta aceste construcții mentale în care se poate recurge cu prea multă ușurință (vreau să zic prea automat, prea dogmatic, nu vreau să înțeleg „ușurătate”) la mistică, la imponderabil, la Dumnezeu. Oricât de intens, oricât de grav, oricât de izbit ar fi trecut prin viața aceasta pămintescă, nu pot crede că Dumnezeu — cînd e vorba de a ne rezolva noi înșine marile răfăuiri cu noi și cu lumea — intră cu ceva în acest proces, și mental și afectiv, altfel decât ca o falsă ipoteză. Sau, poate, ca o concluzie a invinsului, a celui ce se lasă dus de-o apă, găsită în-nemînă, dar care a renunțat la luptă, care s-a resemnat să mai lupte? Nu, nu! Dumnezeu, în afacerile noastre biologice și sociale, nu este mai mult decât o noțiune ca oricare alta. Și cînd această ipoteză devine axa vieții noastre, însemnează că noi am început să decidem biologic și am murit demult, pe plan social. Realitatea e prea frumoasă în asprimea ei, pentru că să-mi pot îngădui s-o ignor printr-o perifrază care e Dumnezeu. Îmi place trînta cu această realitate — dinafara sau dinăuntrul meu, nu interesează! — și nu vreau să fug de ea, nici să mă refugiez în fetușii Dumnezeu, dacă e necesar, mă aștept el acolo unde trebuie: la capătul drumului.

De ce am ajuns, altfel, atît de tîrziu la Dumnezeu, după ce-am consumat o mie de mii de experiențe de viață? De ce? Dacă el era în noi de la început? Nu, Dumnezeu e ingerul bătrîneții noastre, e sârmanul stăpînitor al epavei biologice și sociale care mai rămîne din noi; în ea mai învîiem. De-aia și vine la urmă, tîrziu. Cînd scriu asta, sint conștient că tot ce spun poate fi grav pentru mine: și este, într-adevăr, grav.

Mi-aș dori singurătății numai ale mele. Îmi aștept seninătatea de lac fără fund și fără încrețitură de val. Dar ies în stradă; în tramvaie, la strand, pe trotuare, femeile trec, mă ating, le miros, le doresc. Funcțiunile

mele organice sint prea concrete, prea laice, prea directe: nici una din aceste femei frumoase, elegante, dulci, excitante, nu s-ar mulțumi dacă n-ar împărtăși ceva din gîndul meu, sau eu dintr-al lor. Unități vreau, — nu eliminări, nu abstracțiuni. O, ce bine, ce fericit m-aș simți dac-aș putea reduce totul la o dogmatică a spiritului, fie ea și mistică! Dar e-n mine un om simplu și cinstit care nu-mi dă voie să-l omor. Și pe care — ca să vorbim teologic — nici n-am dreptul să-l omor.

Dacă e vorba să mă dau lui Dumnezeu, atunci întreg mă dau lui, nu falsificat, nu ciuntit, nu desțertat, ci plin de comunicare completă cu viața din jurul meu. Nu mintîndu-l! Pacea organică, fiziologică, n-o am. Cum să mă supun cu duhul, cînd trupul se răzvrătește? Ca ruși? Acești copii mari ai umanității care nu știu să soluționeze totul decît transînd: ori albă ori neagră, — și au dat secta scopiilor? Nu știu dacă Dumnezeu e mulțumit cu asemenea credințosi: sigur e că Dumnezeu n-are de ce să-i mulțumească pe ei, desi ei au făcut cu prețul vieții lor demonstrații în concreto a ceea ce poate fi dogma tradusă în fapt biologic.

Nu pot fi atît de necinstit cu mine, mai înții, — și apoi cu o existență a tot și peste toate.

Și concluzia (dacă ar fi o concluzie!) a fost una singură: nu știu nimic, nu știu ce pot și ce nu pot, nu știu unde și pentru cîtă vreme sint cum sint. Mă aflu, așadar, în plină adolescență. O doresc eu, numai, — sau chiar așa este? Știu atît: că trebuie să lupt cu mine ca să mă cuceresc, parcul cu parcul. Dar să lupt onest și cu muniții destule. Eu rămîn onest și — în toată onestitatea trebuie să-mi spun că n-am depășit nici pe departe stadiul sîrac al unui om sîrac, cu toate aspirațiile, slăbiciunile și ciudăniile pe care carnea și mintea și le trimite reciproc una alteia, ca pe niște mingi de tenis.

11 Septembrie

Încerc (de ce mai încerc?) să scriu despre un vis. Mi-e teamă. Și mă-ntreb dacă mai are

vreun rost? Să scriu! Asta o fac, cum se spune, din necesitate. Dar dac-ar fi să mă controlez mai bine, să mă string cu ușa, poate că aș recunoaște în toată această treabă (sau în această inerție) și vicul. Sint viciat de scris, ca de-o boală. Grafomanie... Nu mai pot trăi un lucru — oricît de sublim, oricît de necuprins — fără să-l rîvnesc scris. Nici nu memorez ceva pînă nu-l scriu. Sau, în orice caz, îl memorez mult mai bine scriindu-l. Ce groaznic morb mă paste, ce răciță mă-nejamnă să mă măsoz cu lucrurile fără măsură ale lumii? Este însă, într-adevăr, și-n mine o nemărginire: singurătate. Cu ce s-o umplu, dacă nu cu aceste încercări de a cuprinde alte nemărginiri?

Toamna este, așadar, superbă. Noaptea, însă, n-au nici un nume. Pînă și Mateiu Caragiale îmi pare neputincios față de tragica măreție a acestor nopți, dintre care cea de ieri m-a copleșit. Ceașurile unu și jumătate. Veneam acasă, pe Bulevardul Carol, între Statuia Roșei și Mintuleasa. Veneam, pluteam. Mergeam cu ochii pe cer și acum, cînd scriu, îmi dau seama ce uriașă forță e magia acestui cosmos, mergeam printr-un oraș scaldat în penumbra adinși și albastre, violete aproape, niciodată negre, statura caselor se ridică prin bucățile de argint mort ale lunii, ca niște creste de pădure de piatră.

Orașul dormea, stătea, stătea mereu, într-o imobilitate care te duce negreșit la înția zi de după potop, la înția zi de la facerea lumii, al cărei singur — da, singur! — supraviețuitor eram. Nici nu mă mai miră blocurile și liniile de tramvaie, și porțile forjate, și balcoanele, și trottoarele; totul e un oraș pe care un cutremur l-a scufundat în mare și un altul l-a scos îndărăt, spălat de oare murdărie omească, ireal, cristalin în străvechia lui obscuritate. Un oraș în care toate cite sint, sint numai pentru frumusețea lor, dezbrăcate de orice rost utilitar — și cum ar fi putut

fi altfel, cînd cerul și pămîntul, pămîntul acestui București, făceau atita de bine pe-recte! Mi-aduc aminte mai multe vise din copilărie, puține. Da-e-ntre ele unul pe care-l port întodeauna în mine, cu mine, și care nu știu dacă, el singur, nu m-a ținut pînă astăzi în viață, — un vis pe care nu l-aș fi putut povesti, pe care nu-l voi putea povesti niciodată decît a propos, decît în legătură cu altceva care să-mi semene, care să-mi permită cit de cit o apropiere de realitatea lui indescrisibilă.

Ceva se petrecea în lume, în cosmos. Era un hotar, un tîrm, un mal, — și marea, oceanul, o bătrîna pădure de lavă și ape se scutura peste marginea acesteia, le-năleca și iar se trăgea, fugea, într-un virte și-o legănare de fantastica prăpastie neagră, ameritoare. Pluteau pe apele acesteia negre-violete, dar de-o mobilitate spîmintătoare, aige de lumină, meduze fosforescente, o întregă faună pe care mult, mult mai tîrziu, aveam s-o învăț din cărțile de școală și — mai tîrziu încă — s-o bănuiesc în pînzele de apă ale unei mări adevărate.

De unde veneau în visul meu aceste elemente, în visul meu de copil, dacă nu din aduceri aminte ale cărnii, ale unei legănări de vietele marină, încercate cîndva în pîntecul matern, în marea și ascunsa realitate primordiale a biologiei, în această dulce închisoare a burții mamei mele?

De partea cealaltă însă, acolo unde marea nu mai înainta, nu mai putea înainta, era o zonă limpidă, albă, de sidex, strălucitoare și mată uneori. Pe acest hotar mă zbăteam în somnul meu și ieseam din valurile negre-violete, din adinși și muta vîltoare a valurilor, ca să mă arunc cu o voluptate sălbatică pe tîrnel de lumină sidex. Dar valurile mă trăgeau îndărăt, și iar vădeam în vîltoare și — ce-i curios! — niciodată nu țipam, cădere era pentru mine un privilegiu de noi încercări și de noi pionajeri, ca să tes din nou la tîrm, — și țără, și țără. Așa am trecut dintr-o realitate într-alta, în realitatea fără contur și nume a visului meu, și singurele lucruri care ieseau cu mine, pe tîrnel de lumină, erau acele minunate vieteți marine, luminoase, fosforescente, scilpitoare, pe care

parcă dorința mea le aduna și le trăgea odată cu mine.

Visul asta m-a străbătut, am luptat în el, m-am ostent și iar l-am început, — dar imaginea aceea a mării fără zgomot, a unei mări care se repede și se întinde, și spală și afundă într-o deplină tăcere, într-o tăcere de vis, rămîne cel mai grav, cel mai desăvîrșit tablou din mintea mea, un tablou de neșters.

Aseară, ochii mergeau pe cer, și orașul iese dintr-o mare tăcută, iar deasupra lui, cerul negru-violet, marea aceea din visul copilăriei, îl înghitea, îl îmbrășa, îl scăpa și iar îl prindea, îl mîngia creștetul de pădure de piatră, și tot și toate cite fuseseră odată-n-trînsul mîrșă, nu mai erau, n-au fost niciodată, și tot ce rămînea în adinși interitate a cerului, a aceluși cer violet și negru, care era adînc fiindcă era vedesut, erau meduzele, scoicile, aigle mărunte, luminoase, de-o strălucire roșie, albă, albastră, erau stelele mici, într-o mereu cîntită legănare, și peste toate, dincolo de toate, o limbă albă, sidexie, de străluciri de gheață, un nor imens, un nor alb, întins ca o limbă de nisip, de pămînt calcinat, de argint, se legăna pe valurile negre-violete ale mării din cer. Eu însumi cercam să străbat aceste două lumi, acest hotar, mă zvîrleam cu brațele-nîtse pe cer peste planete și nori, — o, norul acela singur și lung, ael pămînt al fîgăduinței, ael nepus de dulce căntat! — eu însumi, rotund și ciunt, mă zvîrleam prin întunericul profund și bogat spre tîrnel luminos și sterp al norului, eu însumi eram Luna, aceasta nebună, această unică realitate a unei nopți întregi, a celui mai teribil vis din cite-am trăit aievea vreodată, din cite se mai pot vreodată pe lume retrăi.

Și Luna trecea peste marginea norului, și se-arunca cu o voluptate în care o recunoșteam pe-a mea, în apele vieteți-violete-negre ale mării din cerul senin, cu meduze și scoici și lauri de stele, și salbe, — o, cit de adînc cădea Luna, și eu odată cu ea, și eu mereu lunecam, lunecam, — și toată această lume era a mea, a copilăriei mele, a visului meu fără margini — și norul venea după noi, după Luna și după mine, și, din nou, apele mării, ale cerului fugeau, se trăgeau și iar băleau, dar Luna, ea însăși, ascultînd de o îndemnă mai tainic, fugea de pe tîrnel de o rece siguranță al norului alb și se arunca în marea cea neagră-violetă a cerului întunecat, și stelele dansau în jurul ei, o sarabandă, o alunecare de futuri și vieteți marine, luminoase și orasul dormea-mpietrit, neclintit, sub o jumătate de lună și-o jumătate de umbră, orasul era o stranie și minunată pădure de piatră, din care plecase orice vieteate, pentru todeșuna.

coame de bronz

de BUCUR CRĂCIUN

De bronz coclit, bivolul mă întunecă era mai înainte, țepăni, statuie, țepăni; cum se vedea din josul străzii strîmte, ardeleneste. Și celălalt cu un pas mai îndărăt.

Acolo, în capătul străzii, din partea stîngă, soarele răsărit le aurea coamele și spinările, înții celui din față, dar mai întunecat celui din dreapta. Pe muchia coamelor și țiglele se înfosiseră și ce era atîns de soare se colora ca un rug ce-si stînge dogoarea, roșu spre vinăt, prea dimineață ca lucrurile să înhăte gînduri clare. Înți a fost pustiu, numai după o vreme (aproape un ceas după patru) pe lîngă zidurile înghesușite de cineva de demult, oamenii din susul străzii strecurăți dintr-o dată spre josul străzii se adunau unii lîngă alții, acolo. Se încălzeau de frigul zorilor, căci ajunși imbulziți răsufiau unul de la altul, pînă au putut vedea cu toții. Atunci văzui li s-a urcat nehotărît prin gangul caselor umede, era liniște și nici răsufletul nu se mai auzea. Nici pasărea lui Cucu nu se vedea, nu se auzea. Aproape în mijlocul lor, acolo în josul ei, cișmeaua de fontă înaltă, tucurile și groasă răsunel de frig greu și horcăia ca un înjunghiat.

Cîta oară văzui li se opra de acolo, din josul uliței, între coarnele driganelor și pe spinările lor de bronz, aurii. Și iarăși soarele scăpăra aprins, acolo, pînă-i orbii, și altă lume urca atuncea, deodată, îndepărtîndu-se; cu cerul și coarnele, (cînd strada se lungea pînă ce ei, bivolii cu scăpărări în coarne, se făceau mai măruntă ca o gămălie). Și altă lume cobora apoi, de-a rîndul, așa deodată, pînă cozile vinoase de bronz se lipeau de virful genelor celor stîrși. Și lumea aceea tremura, ca de dincolo de un foc. Și mulți trăgeau pleoapele peste luminile ochilor. Apoi iar strada se lungea, din nou, și se oblicea; și bivolul din față rămăsese mai în față, tot cu un pas, cel din urmă tot acolo rămase pînă ameiții se umflară de durere (prin țîmpe și ochi le lăcrămau boabele mari și incete și poate prea reci). Și iarăși cei care apleseră pleoapele ca sub vînt zăceau cu privirile pe apropierea aceea iute și domoală, și tot așa pe urecarea depărtată a capătului străzii de sus. Coarnele și cozile, bronzul coclit (mai clare ca orice altceva dimprejur) ca un tren fulgerător apropiindu-se și pe dos, cum le-ai vedea culcat pe spate, între traverse, veneau, veneau, veneau: plecau, plecau, plecau.

Și ca și o năvală de sînge în creier virful îndepărtat al străzii se umfla și se mica, mai domol ca răspîndirea norului. De prea aproape bivolii li se atingeau de bărbi; lumea mai tremura, cu bătrînul lui tată-meu înainte, drepti. (Era la patru dimineață în josul străzii, și pe deasupra casei lui Leonora mai ales, soarele dădea foc la coamă, vulturul ei stătea îndoit pe horn. Și atît, încolo frig și nici cea mai ușoară smucire; ca niște lăcete prea vechi pentru chei, schimbate țirzi.

Cineva nu mai cunoștea pe altul de lîngă el și acela pe celălalt și lumea aceea chiar tăcea deplin, fără să mai tremure cu adevărat, să se vadă cu adevărat. Fiindcă aștea au fost deodată. Atunci.

Din sus, mai în jos de bivolii poleți de soare pe greabăn, de după grămada de bolovani a lui Matei, porcul (cred acum că ieșise din casa părsită) venea tropăind ca un mistreț și se umfla.

Atunci era cu o jumătate de ceas după patru, prin zori. Cobora și mormăia (încă foarte neclar, prea departe poate) dar venea iute, și mița neagră a Leonorei și-a lui Șapte puteri fugea înaintea lui scoflică și neagră, și grea. Porcul venea ca o piatră mare hurducînd și mița a făcut o întorcere bruscă și a început să urce, a trecut de drigane, a sărit încă mult (parcă mai mult în același loc) înalt, topăind, pînă a ajuns-o (se mai auzeau mormăiele porcului, clare, și erau niște înjurături, numai înjurături

și o dată sau de două ori s-a auzit: ceasule, ceasule du-te în pod la can...) și apoi a țîșnit înainte și el, umflăt, pînă ce a cotit.

Exact atunci, dincoace, tată-meu terminase să-și lege cu sîrmă locul unde i se rupuseră cîmele din talpă, lîngă călcii, și în partea din afară a tălpii, și urca scările din țîmpe, și mama tremura cu mina și cu luminarea și-l ruga să vadă dar; ce e, ce e, nu se poate, și unde e bătrînul (mă întrebam, oare mai rămăseseră și alții în case, atunci, sau eram singurii). Într-adevăr, ușile lădițelor din pod erau deschise (tata le găsea deschise atunci). Și ușa podului, verde, era deschisă dinainte, și pîlnia de la gramofon scoasă pe jumătate prin țigle, pînă în curte la Didine (de prîndea soarele în ea, atîtea ceasuri și se vedea cum razele intrau pe acolo). Ușile erau deschise și tata s-a băgat în dulap pînă la briu. Nu era nimeni, a strigat să-l audă mama, de jos. Luminarea era groasă, vedea unde intra cu ea; nu era însă nimeni, nicăieri. (Închisesă ușa dulapului și acesta se deschisesă după ce a trecut cu cîțiva pași mai încolo). Închise ușile lădițelor și prin gramofon lumina trecea cernită de casele pînjărenilor. Avea acolo acea minunată mișcare tangibilă, spre mîniile lui care închideau capacele de scînduri îndoite. Începu să coboare și atunci se uită și în urmă, (era deja cu talpa cusută pe prima ramă a scării) și văzu iar toate ușile în urma lui deschise și-n lădițe intra cerul, tremurat, prin gura de tablă a pîlniei (sub ea aproape, sub razele soarelui, colivia lui Meoții stătea goală și aceeași de atîția ani). Cînd coborise, ochii îi dureau groaznic, fiindcă acolo fusese atît de întuneric; și-și țînu încă multă vreme ochii închiși. Mama-i luase de mină și-l ducea ca pe Maruța oarba, în casă, să vadă ce-i și acolo, și mina îi tremura pe luminare și plîngea de frică.

În curtea mică (avea zidul cenușiu, dinspre stradă pe vremea aceea, înalt de cinci metri și scara în zid, făcută anume în țîietura de acolo) claviru stătea întors, cu clapele pînă la ușile ce dădeau în podul șoprolui; înalt și subțiat (și de mult crezusem că l-am uitat). Mama s-a uitat acolo înainte de-al băga de cot pe tata, pe ușa; fața i s-a făcut ca varul. Aștea toate, am mai spus, veniseră așa, deodată. Și ce se întimplaseră cu ușile și cele ce iar se întimplau, ce vedea iar, toate o ameițea cumplit. Și mai ales simțea durerea celor ce nu se înfățuiseră (Ea nu ieșise cu bătrînul). Se uită și-l vedea. El era cu picioarele pe gardul dintre curți, cu tălpile. Cu mîinile era pe clavir (Se gîndea atunci, chiar cine întorsese așa clavirul acela hodorigit, cine l-a așezat cu coada în cer peste șopru). Cum stătea așa bătrînul, pe lîngă el aburii dimineții pluteau groși. Era între gard și clavir, la doi metri deasupra cuștilor cu șoareci vechi prinși de atîția ani; cuștile albe de găinaț. Umbra, nu cobora, nu urca, umbra cu tălpile pe gard fără încălțăminte și numai în izmene; cu mîinile apăsa peste clavir și sunetele care se nimereau erau surprinzătoare, poate fiindcă nu ieșeau regulat, se nimereau. Fața lungă și mare îi stătea ca pe o pernă. Dormea sau cînta, vedea mama. (Cînd se trezise, sau din seară venise acolo, gîndea mama, cînd oare). Întrebările mamei tăceau, doar privea. (Era dimineață poate de asta) Albă ca varul, odată se întorsese repede (se uitase peste tot, doar o clipă). Apoi intră împingînd cotul tatălui

meu, șofului ei, el părea a fi aproape orb. (Și cite mai avea să ne dovedească, noroc că nici nu știa atuncea încă nimic).

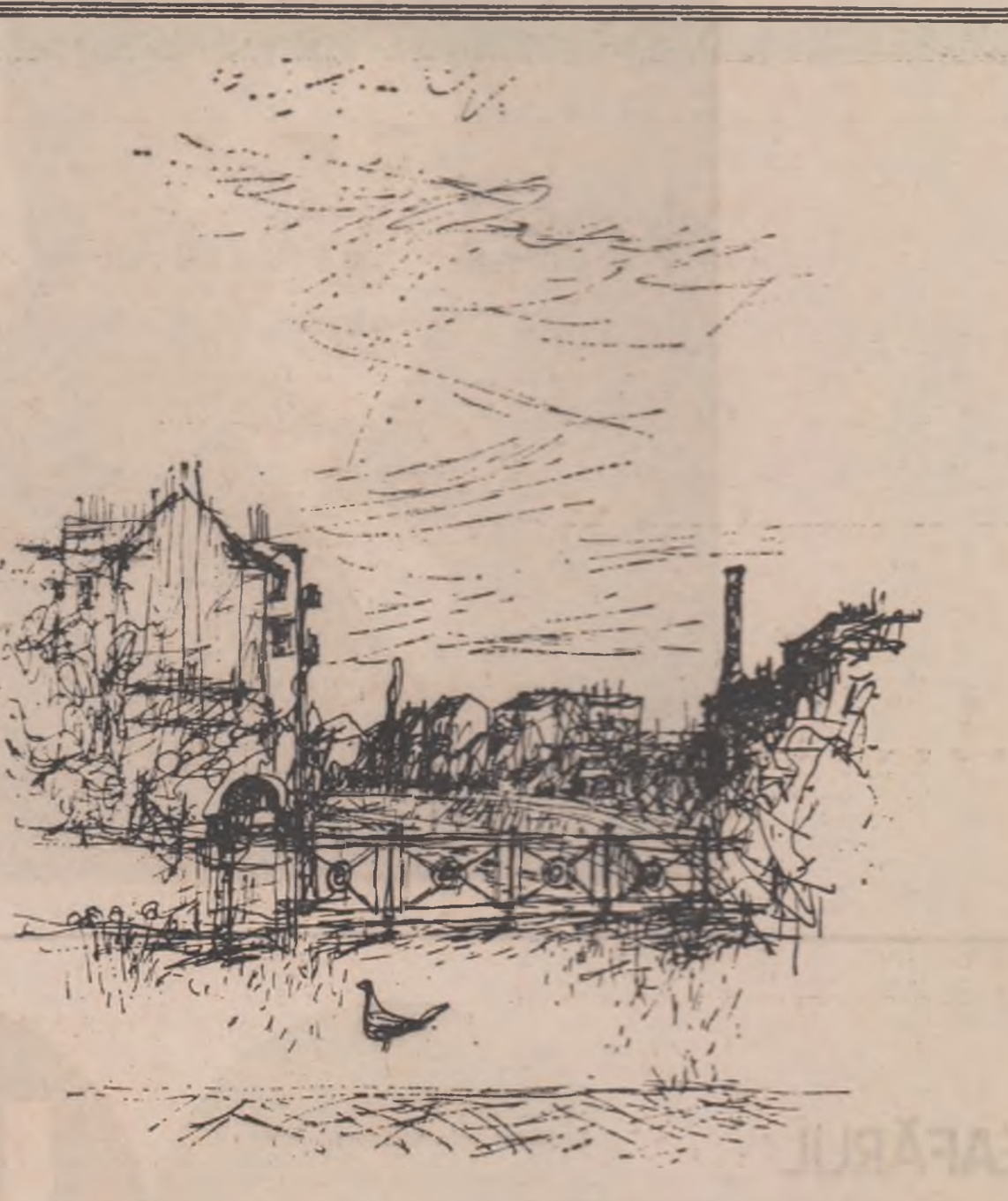
Afară strada rămase mai lungă și mai înclinată, poate pentru cei mai mulți. Și chiar, căci bătrînul stătea acolo tot înainte, în față și privea încă și el. (Părea după soare, trecut aproape de cînci). Tot atunci, noi am intrat în girlicii, (numai băieții din strada noastră) de

tot lîmpe). Am ieșit în stradă prin girlicii (după ce am ascultat). Noi poate știam (Și niciodată n-a văzut aparatul la ei pînă atunci, nu-l știuse). Poate noi după ce-am ascultat, știam, dar cum puteam să le-o spunem. Am intrat între ei și i-am scuturat și nu am plecat iute dintre ei. Nu se mișcaser, toți zimbeau ca niște ingeri și stăteau înțepenii, acolo, în josul uliței. Încolo nimic, nu se înmuia nici unul (noi trăgeam de ei, cit puteam, să le spunem). Bătrînu, cînd am ajuns în față, pînă unde știam că ar fi, nu mai era. Doar urmele lui, ale tălpilor i se conturau clar în praful acum auriu de soare unde stătuse înțepenit. Apoi l-am văzut imediat, întins lîngă bolovanii lui Matei. Și auzind mormăiala porcului, i-am făcut semn cum am putut. (treceau ratele sălbatice deasupra curții lui Boghea și ratele lui într-un urlet nebun, deznădăjduit, au spart pustul acela de frig și liniște, citeva minute). Dar acolo bătrînu stătea lungit încă. Stătea întins, și pe partea dreaptă soarele îi lumina zeghea sa brună în auriu cenușiu. (Era întins dinjos de driganele de bronz). Cînd am ajuns aproape de locul acela, bătrînul era tras în curtea pîrsită (de acolo Matei plecase la aproape cincizeci de ani). E drept ne strecuram pe lîngă case. De fapt, într-un fel nu puteam

zestre mucegăite și pînă atunci uitate de toți. Și mama săraca îl ducea de cot și încă mai plîngea. (Le vedea cum după tata ele iar se deschid și le auzea). Casa noastră era mai în josul străzii, lîngă noi stăteau Didinele, și ele toate patru erau în curtea noastră și mai aproape de ușa încăperii unde stăteam. Și mama le-a auzit, vorbeau unora că bătrînu și-a scos drăcușorul din colivie, din pod, pe cocoasă. Ceilalți oameni stăteau în curtea mare și pe gardul dintre cuști erau agățate cam o mie de lăzi ce scîrțiau din balamalele vechi și-n care tata intra pe rînd cu luminarea, și mama-l ducea la fiecare. Nu se vedea de ele în curtea mică (tot atunci, mama, pe inserat era, s-a dus și a privit printr-o crăpătură de ladă în curtea mică și s-a întors iar, albă ca varul și tremurînd). Bătrînul stătea încrunțat cu ochii în cășul palmelor și dădea într-una din cap. Și bătrînu! Și veni din curtea mare și se așeză lîngă el și după asta veni încă trei cînci. Se apleseră înainte, coatele aproape li se înțîlneau, se atingeau, și poate că plînuiau. (Mulți vreme rămăseră așa, aproape nemişcați). Bătrînul, într-adevăr parca scria citeodată cu o mină sau desenau ceva fiecare.

Noaptea se lăsa încet cu cerul violet și cu stele rare. Am ieșit încet pe porțile mică și am ajuns în șură la Si. M-am întîlnit cu toți, am trecut prin girlicii și am ascultat iar cîntecul și urulul de la aparat. La butoane știa doar Si (dar nu-l mai văzuse, ne-a mai spus, iar atunci). Am ieșit cu toții prin curtea lui Si, pustie, fără vite, deja, fără găini, cu nimeni acasă, pîrsită. Am ieșit în stradă. Cel din josul străzii mai erau doar patru: stăteau la doi metri aproape unul de altul, drepti, păreau înțepenii. Nu era lumină în dreptul lor. Doar cișmeaua de fontă, ungurească, șuera ca un balaur sub calul Sfîntului Gheorghe. (Mă gîndeam că si Leonora o fi plecat de acasă, mă miram, și vedeam ce pustie i-e casa). Dar parcă cei cîțiva rămași păreau pînă la urmă că privesc în susul străzii. Ne-am întors fețele într-acolo și noi. Și le-am văzut pe amîndouă driganele, luminate, aurii, în jurul lor noapte, pe ele lumina mai tare ca ziua, coarnele scăpărau și mai mult, ca niște faruri de pe Măgura. Una era mai în față cu un pas și una mai îndărăt. Coarnele li se vedeau în culmea străzii și erau atît de luminoase chiar cum le vedeam, dîndărăt. Strada însă începuse să se lungească, pînă ele s-au văzut iar neclare cît două puncte de lumină de pe cer. Apoi se apropiară iar, repede, pînă cozile ne atingeau ochii, vinoase, bronz rece. O oboseală și o durere ne cutreiera ochii, și trupul și picioarele mai ales. (Ca un curent). Stăteam între ceilalți; și noi depărtați. Și nu știu cînd ne-am dezmozitînd înțepenială, a doua sau a treia dimineață; eram tot acolo și soarele era cum e pe la șapte sau șase, și cu ceva căldură. Și bătrînu, somnambulu, cu Si și cu ceilalți, printre niște sfiori de cîneplă legate între porți pînă în susul străzii, trăgeau cu o cretă albă lîini pe ziduri și pe pămînt și imediat întindeau și acolo sfiorile (pe unde trăgeau liniile le întîndeau). Dincolo de ei, doar țesătura de sfiori între case și porți, tot de ei întinse, și nimeni, pînă în capăt. În căruța din dreptul lui Matei parca delușeau clipind, nedumeriți, tot ce apărușe pe strada noastră în timpul acela, pe stradă și-n case. Bătrînul somnambulu, o trăgea în sus, printre sfiori, ocold. Măgura îl primi ca o matahală, prin gura străzii de sus; cu căruța și încălțătura. Ceilalți, țigle de ziduri, priveau cu glăji afumate la ochi, și un soare atît de vechi le încălzea mîinile și tot, ca primăvara cînd soarele se dă după lună. Mama și tata pregăteau căruța pentru țîrg și tata fluiera încet. Din susul străzii, ca pe o iarbă verde, de primăvară, vîrful meu cel schiop și bătrînu cobora tropăind, în capătul unui șir de fete și feciori, cu risete doar în ochi, bînd pămîntul cu o minge albastră și mare. Veneau sărînd pe cite un picior, toți șerpund printre sfiorile de cîneplă și cîntau. Și soarele îi învăluia pe toți. Cîntau un cîntec de fanfară, prelung (dar ce bucurie). Cobora așa vîrul acela, în capătul șîriului șerpurtor, de departe. Casa lui Matei tot acolo, acum era plină de bolovani, căpușii.

Așa ne-au zis, înainte, s-o vedem.

Desen de MIHU VULCANESCU

REDACTORII ȘI COLABORATORII
REVISTEI „LUCEAFĂRUL”
FELICITĂ REVISTA
„IAȘUL LITERAR” CU PRILEJUL
IMPLINIRII A 20 DE ANI DE LA
APARIȚIA SA

acolo prin chepeng am intrat în tindă la Si (Ne adunaseră devreme cu toți în șura lui Si). Tînda era plină, galbenă de lobețe, mai ales pe margini. (Dacă-am putea povesti clar ce-am văzut atunci la Si). Dar precis știam că Si a întins mina și l-a scos; avea becuri și după ce au întors de butoane s-au aprins și aparatul a început să urle și cînta. (Îndărătul lui uruia ceva și tot timpul aceasta s-a auzit

tăgădui, că ne-am speriat, ca niciodată ne-am speriat.

Seara bătrînu stătea la masă cu capul în palme, cu coatele înainte, pe masă. Era mai bătrîn cu mult și era zdrobot. Dădea din cap în părți, parcă tot zicea nu. Ușile scîrțiau și se deschideau încontinuu. Tata, cu ochii închiși intra și atunci pînă la briu în dulapurile acelea vechi, mai departe. Toate erau niște dulapuri de

heinnrich von kleist

Penthesilea

PERSONAJII :

PENTHESILEA, regină
PROTHOE
MEROE, principesa ale amazoneilor
MAREA PREOTEASA A DIANEI
AHILE
ODISEU, regi ai poporului grec
DIOMEDE
ANTILOHUS
Greci și amazone.

Locul acțiunii : un cimp de bătălie lângă Troia
Își fac apariția : Odiseu și Diomedea dintr-o parte — Antilohus din cealaltă, suita.

SCENA I

ANTILOHUS : Regi, bine v-am găsit ! Ce mai e nou de cînd, deunăzi, ne-afam la Troia ?

ODISEU : Rău, Antiloh. Zărești pe-aceste cimpuri

oștirea greacă și cea amazoană cum se-nceartă ca doi aprigi lupi și nici nu știu — pe Jupiter — pricina ? De nu azvîrle Mars, cu indignare, ori Deliotul sceptor printre ei și tunetele nu-i bolovănesc, s-or prăbuși în moarte încă astăzi încrîncenați cu dinții-n beregată. Aduceți-ne apă-n coif !...

ANTILOHUS : — Urgie !
Și ce poftesc aceste amazone ?

ODISEU : Ahil și eu, la statul lui Atrid porniserăm cu ceata mirmidonă, fiindcă, se zvonea, Penthesilea, și-ar fi-nălțat în codrii scîji oștiri de amazone încinse-n piei de șarpe ducîndu-le prin munți, trecînd viraoge și-atît de-nlăcărât dorînd război, încît în Troia, Priam sta-ngrozit. Iar Deiphobus, acel priamid, ar fi sosit la fluviul Skamandros din Iliion venînd cu ceata lui să-nfîpîne regină și-ajutoare în chip prietenesc. Noi ne grăbeam să ne-așezăm în drumul legăturii nepotrîrit undă niște potrivnici. ...Și marsul s'erpuînd, străbate noaptea. Dar dimineața, către-nții zori, mirarea de-a fost mare Antilohus cînd pe cîmpia care s-a deschis văzurăm amazonele ; luptau cu iliații, iar Penthesilea gonea încinse-rinduri de troieni, ca viforul prin zdrețele de nori, de parcă dincolo de Helespont voia să-i sufle, jos de pe pămînt...

ANTILOH : — Pe zei, este ciudat !...

ODISEU : Ne-am strîns atunci să fimem piept furtunii prăvălîte, — troienilor ce năvăleau spre noi ca-ntr-un atac. Și zid unîrăm, suljiți. Privelilesta văzînd-o, priamidul a sovîit. Iar noi, la stat, pe loc, am hotărît să salutăm regina. Ea — goana victorioasă și domolea. Ce poate fi mai bun gînd, mai firesc ? Atena, de-o-ntrabam, ne-ar fi zopit același sfat prea limpede-n urechi. Pe Hades ! Trebuie facioara asta, picată, în armură, ca din drept printre noi, virîndu-se în ceartă, ea trebuie cuiva să-i fiină partea ! Și nu-i firesc prietenă s-o crezi, cînd teuzriilor le e dușmană ?

ANTILOHUS : Păi, altfel cum ?... Nu-i altceva...

ODISEU : Prea bine...
Deci, eroinei scîite îi aflăm, Ahil și eu, războiului splandoare. Căci o găsim în fruntea fetelor, în poale scurte, coif cu lung panos, iar calul ei, sub purpură, bătea pămîntul, mișcînd ciucurii de aur. Obrazul mîndru dar de nepătruns spre ceata noastră gînditor privea de parcă am fi fost ciopliți în stîncă ! Din palma mea întînsă, pot să jur, pricepi mai mult decît din chipul ei. Cînd, ochii-i cad pe fiul lui Peleu : atunci, pînă la git o fierbînteală o-mbujorează, se aprinde toată de parcă arde-n jur pojarul lumii ! Ea, tresărînd, cu-o singură mișcare — lui azvîrîndu-i negrele priviri — se-avîntă de pe cal și ne întrebă, dînd hăturile-n seama-nsoțitoare, ce-i vrem cu-acest alai sărbătorec ? Eu : ...cum că noi aheii bucușori neașteptat dăm de-un dușman al Troiei ; și că e prea știută ura veche arzînd în piept grecesc pentru dardani și deci, că bine-ar fi o alianță ; și tot ce mi-a frîznit atunci prin cap. Dar vorbele curgînd, bîgăi de seamă că n-asculta. Cîntoasă și mirată ca o copilă cam de saisp'ce ani abia sosită dintr-un joc olimpic, — prietenei alăturate-i strigă : „Asemenea bărbat, o, Prothoe, nici maica mea, Otrere, n-a-nțilnit !” Prietena ei tace stîngerită, Ahil și eu, cu zîmbet ne privim, dar ea, cu ochi pierduți, se uită către strălucitorul trupeș din Aegina. Sfios cealaltă însă-i aminteste că încă mi-e datoare un răspuns. Atunci, îmbujorată de rușine — sau poate de minie — pin'la briu, sălbatecă, trufașă, încurcată,

imi zice, cum că ea-i Penthesilea, regină-nre-amazone, și-a să dea din tolbe, prin văzduh, răspunsul ei !

ANTILOHUS : Așa ne-a spus și solul ce-ai trimis.

Ci n-am găsit în tabăra grecească un om să înțeleagă...

ODISEU : Astfel noi nepricepînd cum să-i luăm răspunsul, ne-nhoarșeram jigniți și minioși, iar teuzriții ne ghicesc ofensa și rid din depărtare cu baiojocuri. Triumfători, în grabă iar s-au strîns, năvingii, socotînd că sint aleșii, că numai o greșală trecătoare le-ar fi sfîrșit facioarelor minia... Deci, iute-un mesager, oferînd minda și inima o dată refuzată. Dar solul lor, nici nu și-a scuturat prea bine pulberea de pe armură, că ea se năpustește, fără friu, pare-o centaură, torent de munte, cum vine peste noi greci ori troieni, pe unii, și pe alții răsturnînd.

ANTILOHUS : Danailor, e nemaipomenit !

ODISEU : Și-abia acum începe-o-nțăierare cum nu a mai fost alta de la Furii. Pe cite știu, există în natură forță — contrariul ei, nimic mai mult. Ce stînge focul nu prefăce apa în clocot și în abur — nici invers. Aici însă dușmanul se arată potrivit amîndouă, încît se-ntrabă focul : cum să curg, ca apa ? și apa : să scot flăcări pin' la cer ? Troianu-nghesuit de amazone se-ascunde sub un scut grecesc, danail il scopă de-o facioară care-l stringe îndeaproape, greci și cu troieni, unii, — deși răpîit-a fost Elena — dau piept acum aceluiaș dușman. (i se aduce apă)

DIOMEDE : De-atunci măcelu-i veșnic treaz pe-aceste șesuri, neîntrerupt lînid netrecător, ca o furtună prinsă între stînci împădurite ; ieri cînd am venit cu etiolienii, pentru întîrire, — era în toi și tocmai bubuia, parc'ar fi vrut întregul neam danai, nebuna, pin' la gîie să-l despică.

ANTILOHUS : Și nimeni nu e-n stare s-o priceapă ?

DIOMEDE : Nu, nici un om. Vezi, asta-i cum te-norci,

oricum lași gîndul, fir de plumb, să cadă. Adeseori, ciudata ei minie cu care caută-n învălmășeală fiul zeiței Thetis, pare-a spune că ură este împotriva lui ce-i stă în piept. Nu-i mai înfometată nici o lupoaică urmîndu-și pradă ce și-a ales-o-n codrii-nzăpezîți, precum e ea, prin tara bătăliei în urma lui Ahil. Dar de curînd cînd el a fost o clipă-n minda ei, i-a dăruit surîzătoare viața... Urcă-n infern, de nu l-ar fi oprit ! (...)

Poetul german Heinrich von Kleist este cel mai mare dramaturg de la începutul secolului trecut. Considerat romantic din lipsa unei categorii care să-l definească în acel timp, Kleist reprezintă cu totul altceva decît romantismul. El nu este un imaginativ, ci un analist cu deschideri introspective, aplicînd aceeași rigoare a scrutării pe care o vom întîlni în același timp, dar ceva mai tîrziu, la Stendhal. Totuși, Kleist ilustrează un cu totul alt registru decît scriitorul francez, registru care îl precedă cu mult pe Dostoievski.

Spre deosebire de acel Doppelgänger romantic german, de acea dedublare, care, în configurația trăirii umane, opune unei lumi a realității o lume a visului, a basmului, a mitului, Heinrich von Kleist surprinde un alt tip de dedublare. Este anume antagonismul între două realități, deopotrivă de consistente ca atare, ce sălășluiesc în același om, dar care tind, cu o sălbatică ostilitate, să se extermine una pe alta. Așa ne explicăm că, deși Kleist apare drept primul evocator al aceluia demonic „spirit subteran” se deosebește totuși și de ceea ce va fi mai tîrziu Dostoievski, pe care, cu genialitate, îl anunță. Cu toate că pe o cale complicată și adesea doar aluzivă, marele scriitor rus nu va scăpa din vedere firul de transmisie dintre subolul tenebros al conștiinței și suprafața actelor umane. La Kleist, dimpotrivă, există o ruptură definitivă între cele două lumi din ființa noastră, o dedublare radicală și vrăjmasă. Această incompatibilitate între cei doi oameni din același om generează conflictul tragic, ceea ce l-a și îndrumat pe poet către dramaturgie, deși nu i se poate nega și o incontestabilă forță de prozator analitic.

Dintre dramele lui Kleist, Penthesilea rămîne poate cea mai tipică pentru scrutarea „spiritului subteran” în relația sa dramatică, de dedublare, cu planul conștiinței. Tema asociată și chiar contopește istoria sa, mai bine zis, legenda și mitul, cu aplicările introspective și cu datele științei medicale romantice a timpului său. Penthesilea este o amazoană, căpetenia acelei fabuloase comunități de femei războinice, cărora tradiția mitică greacă le stabilește sediul în singurata Leuke (Insula Șerpilor) din Marea Neagră. Desigur, însă, că în afară de indicațiile onomastice, tragedia sa nu are nimic grecesc. Ea pare să reproducă mai curînd o trăsătură din frenetica și deliranta psihologie valkirică a nordului, unde, la un moment dat, s-au dezvoltat, cu o mai accentuată amploare, instituții feminine războinice.

Asemenea femei ar fi fost însușite, în timpul luptelor, de o beție furibundă, de un demonism al nimicirii, care acționa cu efecte implacabile ale orbei fatalității. Kleist nu a căutat numai să evocă vag această stare, ci să o și determine riguros cu ajutorul anumitor date științifice din vremea sa, mai cu seamă a teoriilor în legătură cu simptomele somnambulice, ceea ce l-a și dirijat să asiste la cursurile de patologie ale lui Schubert. El nu se oprește, însă, la acest domeniu specializat, ci își face dintr-insul doar o cheie pentru a pătrunde către o permanentă necunoscută, obscură, a ființei noastre. Aci se identifică la Kleist originea explorării „spiritului subteran”, pe care el îl înregistrează analitic în toate impulsurile și actele sale. Am spus, însă, că această stare creează o ruptură totală a ei de superioarele straturi luminoase ale psihiei umane. Același om, urit de moarte pe plan subteran, poate fi iubit cu înflăcărare în zona înaltă a conștiinței. Kleist ne prezintă, astfel, conflictul între două pasiuni, care sparg armonioasa unitate umană, pasiuni alternante, rivala, necunoscuta una alteia, dar deopotrivă de înrădăcinate în cite o arie izolată din ansamblul volumului uman. Este marea dramă a dedublării, cînd cele două ipostaze tor par să se ucidă între ele, ajungînd, însă, prin această, să dea moarte însăși ființei tragice care le adăpostește.

Desigur că nu am putut spune totul, dar ne oprim la aceste sumare indicații pentru a ceda locului la două fragmente din Penthesilea în frumoașă, exactă și sugestivă traducere a Mioara Cremene.

Edgar PAPU

ANTILOHUS : Miraculos !

ODISEU : Și ce-ai aduci de la Troia ?

ANTILOHUS : Trimis de Agamemnon sint să-ntrab :

Retragerea n-ar fi mai înțeleaptă, cînd faptele-s nesigure ? Iar noi vrem năruirea zidurilor Troiei, nu să-ncurcăm o liberă printesă pornită către nu știu ce campanii. (...) Iar de vă urmărește — chiar Atridul în fruntea armilor va vedea ca pe ce se hotărâste-n fața Troiei acest sfînx misterios.

ODISEU : Pe Jupiter !

Părerea asta este și a mea. Ce credeți despre fiul lui Laerte, că-i plac astfel de timpe bătălii ? Dar Peleanul, luajii-de aici !... Cînd la vinat un ciine asmuțit urlînd se-aruncă peste căprior, îl chemi cu-ngrijorare, îl oprești ; el însă-nfîp în mindrul animal îl joacă-alături, trece munți, pirajie, se duce-n noaptea codrului. La fel bezmetic e, de cînd într-un hătis războiul l-a lăsat să-ntrăzărească o astfel de sălbăticie rară... Străpungelii cu o săgeată coapsa ! Legații ! Căci el jură că se ține strîns de călcîii ei — și nu se lasă decît cînd de pe calul ei bălbat va smulge-o înfigîndu-i-se-n chie. Încearcă Antiloh, dacă voinști să vezi ce-i poate vorba măiestrită cînd buza lui e-n spume și-i turbat.

DIOMEDE : Să căutăm, o regi, încăodată, făcînd o ghioagă din înfelepciune, să năruim, toți, hotărîrea lui Tu Odiseu, ai născocit atîtea lei și ai afli unde e spîrtura. Iar de nu e izbutești, atunci, ei bine, doi oameni îl vor duce în spinare ca pe o buturugă fără minte în tabăra ahee aruncîndu-l.

ODISEU : Urmați-mă !

ANTILOHUS : Dar stat !... Cine grăbește spre noi ?...

DIOMEDE : Adrast... Ce tulburat, ce palid !

SCENA II

Cei dinainte. Sosește un căpitan.

ODISEU : Ce-ai aduci ?

DIOMEDE : Solie ?

CAPITANUL : Cea mai neînțeleasă din cite-ating urechea.

DIOMEDE : Ce e ?

ODISEU : Spune !

CAPITANUL : Ahil e-n minda amazoneilor. Și nu se năruie pe loc Pergamul !

SCENA III

CAPITANUL : Cîmplită scorpîie !

GRECII : (strigî) Încoace, vino !

Spre noi, fecior de zei, îndreaptă-ți goana ! Încoace !

ETOLIANUL : Hei, priviți-o ce fierbinte cu pulpele-și îmbrățișează calul ! Și cum, spre coamă oplecată, bea setos, văzduhul care-i stă-mpotrivă ! Din coardă parcă e fișnită : zboară mai uite ca săgețile numide ! În urmă, vine oastea gîfîind, ca liota de javre lingă dog !

CAPITANUL : Se-apropie ?

UN OSTAȘ DIN DOLOPOS : E-aproape !...

MIRMIDONUL : Încă nu...

DOLOPEANUL : Aproape ! Orice troapt de capîta

pare-a-nghîți cu-nfrigorată faome încă puțin din drumul ce-o desparte de Pelean !

MIRMIDONUL : Zei, care ne-apărăți ! Priviți, i-a și crescut lui de-o potrivă ! Pesemne că răsulă-n-tors de vînt și colbul răscolit de goana lui !

ETOLIANUL : Iar el, poftim, — trufazul și nebulul

se mai și joacă ! Mină ocotit ! Păzea : căci amazoana își ia arcul. I se va pune-n drum.

MIRMIDONUL : Ajută, Zeus ! E lingă el — și umbra-i uriașă, Mărită încă-n raza dimineții îl năruie...

ETOLIANUL : Ci el smucește hătul...

DOLOPEANUL : Întoarce, răsucînd tot atelajul,

îl smulge-n loc...

ETOLIANUL : Și zboară iar spre noi !

SCENA IV

ODISEU : Ce vrem ?

Ciudat mai ești ! Noi îți vestim porunca Atrizilor. Chiar Agamemnon vrea să revenim în tabăra grecească. Trimis e Antiloh, pe care-l vezi ; conducătorii oștii noastre-n sfat, au hotărît astfel. Iar planul este s-adenim regina spre cetate, și astfel, prinsă între două oști, va trebui de-mprejurări siliiți, prietenă de e, să se arate ; iar noi atunci, alegăți orice vrea, vom ști măcar ce este de făcut. Cred în deșteptăciunea ta Ahile, și vei urma-nțeleptele porunci. Pe Jupiter, îmi pare-o nebulie, cînd grabnic, lupta cheamă către Troia, noi să intrăm în joc cu-aceste fete mai înaintea de a ști ce vor — și nici, dacă ne vor măcar ceva ? (...)

AHILE : (punînd iarăși coiful). Luptați voi ca scoapiți, de vă place ! Ci eu mă simt bărbat, și am să-nfrunt muierile — chiar de nu-i altu-n oaste. Cit despre voi, dacă de pe sub cetini veți da ori nu neputințioși ocol, departe stînd de matca bătăliei, tot una mi-e : Pe Styx, ba chiar mi-e viaa la Iliion să vă întoarceți toți. Ce vrea zeifa asta știu prea bine ; căci prea mulți peftori înaripați mi-au fost trimiși, dorința ei s-o află ucigător sopțit în urechi. În viața mea, prieteni, n-am respins nici o frumoașă, de cînd am mustat. Eu tuturor, cum știți, le fac pe voie : și-acesteia de mam împotrîvit, pe zeul tunetelor, a fost numai fiindcă încă n-am găsit loșorul sub tuțe, unde pe-osternut de fier s-o culc. Pe scurt : plecați. Eu vin în urmă curînd. Ora-nțîlnirii e aproape. Dar dacă luni întregi mi-ar trebui ori ani — ei bine, carul de acolo nu îl urnesc, nu-l min către prieteni, vă jur, Pergamul nu vreau să-l revăd, pînă cînd ea nu mi-a ajuns mireasă și fruntea ei de răni împodobită n-am s-o hrăsc pe străzi... Hui ! După mine !

UN GREC : Penthesilea vine spre Ahile.

AHILE : Iar eu spre ea. S-a și urcat pe cal ?

GRECUL : Nu, încă nu. Pe jos înaintoază. Alături însă-i tropăie bălbatul.

AHILE : Prea bine ! Vreau și eu un cal, prieteni ! — (oastea pornește)

ANTILOHUS : Turbatul !

ODISEU : Ei, pofteste-acum, încearcă-ți oratoria, meștere-Antilohus !

ANTILOHUS : Cu forța, haidem...

DIOMEDE : S-a și dus !

ODISEU : Blestem ! e-acest război cu amazonele ! (ies toți)

— fragmente —

În românește de Mioara CREMENE

LUCEAFĂRUL

Revistă editată de
UNIUNEA SCRITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef : Ștefan Mănușescu
Redactori șefi adjuncți :
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Gheorghe Tomozel
Secretar general de redacție :
M. Ungheanu

REDACȚIA :

București, Bd. Ana Ipătesca 15

Telefon : 11.51.54 ; 12.16.10

ADMINISTRAȚIA :

Șoseaua Kiseleff 10, tel. 18.33.99

ABONAMENTELE

3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la

COMBINATUL POLIGRAFIC „GASA ȘCINTEII”

Prezentarea grafică : Mircea Popescu

Paginător : Nicolae Ios.